

Αίγυπτος, η κοιτίδα του μοναχισμού

Αίγυπτος, η κοιτίδα του μοναχισμού

Απόστολος Τριφύλλης, Διευθυντής ης Πατριαρχικής Βιβλιοθήκης Αλεξανδρείας

Στη δισχιλιετή ιστορική του πορεία ο παλαίφατος Θρόνος του Αγίου Μάρκου διαδραμάτισε ρόλο καθοριστικό στη διαμόρφωση και παγίωση του ανατολικού ορθόδοξου μοναχισμού ως ένα τρόπο γνησιότερης επαφής του ανθρώπου με το θείο. Η αναχωρητική εμπειρία βρίσκει την πρώτη έκφραση της στον ερημικό βίο ασκητών της χριστιανικής Εκκλησίας, όπως ο Ηλίας και ο Ιωάννης ο Πρόδρομος. Εκείνοι όμως που έδωσαν συστηματική μορφή στο μοναχικό ιδεώδες ήταν οι ασκητές των ερημικών και δυσπρόσιτων περιοχών της Νιτρίας και της Θηβαΐδας, καθιστώντας την Αίγυπτο χώρα γέννησης και εδραίωσης του μοναχισμού, τόσο στην αναχωρητική, όσο και στην κοινοβιακή του μορφή. Ίσως η καθαρότητα του ορίζοντα αλλά και η αντιξοότητα της απέραντης μοναξιάς των αιγυπτιακών ερήμων να ήταν καλύτερα συντονισμένες με τα αιτήματα και τις ανησυχίες της ορθόδοξης πνευματικότητας.

Πατριάρχης και θεμελιωτής του αναχωρητικού βίου θεωρείται ο Μέγας Αντώνιος. Γεννημένος στο χωριό Κομά της Άνω Αιγύπτου έμελλε να εισάγει ένα καινούργιο και άγνωστο μέχρι εκείνη τη στιγμή τρόπο ζωής. Σε ηλικία περίπου είκοσι ετών διαμοίρασε την περιουσία του στους φτωχούς, βαθιά επηρεασμένος από το λόγο του Κυρίου προς τον πλούσιο "αν θέλεις να είσαι τέλειος, πήγαινε να πουλήσεις όλη την περιουσία σου, δώσε το αντίτιμο της στους φτωχούς και έλα να μ' ακολουθήσεις, και θα έχεις θησαυρό στον ουρανό". Εγκατέλειψε τα γήϊνα και αποσύρθηκε στην έρημο της Νιτρίας για να επιδοθεί στην άσκηση της προσευχής, της ακτημοσύνης και της εγκράτειας. Ηγήθηκε έτσι ενός ολόκληρου ρεύματος αναχωρητών, οι οποίοι, ακολουθώντας το πρότυπο του, κατέκλυσαν την έρημο για να αποφύγουν τους διωγμούς και τις αιρέσεις.

Θεμελιωτής και ιδρυτής του κοινοβιακού συστήματος υπήρξε ο σύγχρονος του Μεγάλου Αντωνίου, Παχώμιος ο Μέγας. Μεγαλωμένος στη Θηβαΐδα της Αιγύπτου από ειδωλολάτρες γονείς, εγκαταλείπει την στρατιωτική του καριέρα όταν βαπτίζεται χριστιανός και εγκαταλείπει τα εγκόσμια. Βαδίζοντας την πορεία των Αποστόλων, καλεί κοντά του τους νέους μοναχούς που τον σέβονται, τον ακολουθούν και τον υπακούουν. Ιδρύει τις πρώτες μονάδες κοινοβιακού μοναχισμού στην Ταβεννησία της Άνω Θηβαΐδος και συντάσσει κανόνες για την καλύτερη οργάνωση της εσωτερικής ζωής των μοναχών. Η προσπάθεια του αυτή στέφθηκε από τέτοια επιτυχία ώστε ο αριθμός των μοναχών του Παχωμίου έφθασε τις επτά χιλιάδες και ιδρύθηκαν επτά ανδρικά και δύο γυναικεία μοναστήρια. Το παράδειγμα του γρήγορα μιμήθηκαν πολλοί ασκητές σε Ανατολή και Δύση και το κοινοβιακό σύστημα της Εκκλησίας των Αλεξανδρέων έλαβε οικουμενικό χαρακτήρα, στηριζόμενο στην αρχή ότι η τάξη και η οργάνωση μιας καλής πνευματικής μονάδας πρέπει να στηρίζεται στην πειθαρχία και στους κανόνες της χριστοκεντρικής ζωής.

Το αιγυπτιακό ιδεώδες του αγγελικού σχήματος επισφραγίζει με την παρουσία του και το παράδειγμα της ζωής του ένας σύγχρονος ασκητής και μοναχός Άγιος, ο Άγιος Νεκτάριος ο Θαυματουργός, Μητροπολίτης Πενταπόλεως. Αν και ζούσε στον κόσμο και ασχολούνταν με τα περί του κόσμου ασκούσε αυστηρότατη πειθαρχία και υπακοή στους κανόνες της μοναχικής ζωής, ακολουθώντας την οδό των μεγάλων της ερήμου ασκητών και εφαρμόζοντας έμπρακτα το λόγο του Κυρίου "ο ζυγός μου είναι χρηστός και το φορτίο μου ελαφρύ". Διευθυντής της Ριζαρείου Σχολής επί δεκατέσσερα χρόνια, διέθετε όλες του τις οικονομίες για την ίδρυση της γυναικείας μονής της Αγίας Τριάδας στην Αίγινα, όπου και κοιμήθηκε απλός και πάλι μοναχός, αν και έφερε το βαθμό του επισκόπου.

<http://www.patriarchateofalexandria.com/index.php?module=news2&action=details&id=11>

Ο Άγιος Αντώνιος και η αναχωρητική ζωή

του Γεωργίου
Φλωρόφσκυ

Ο «Βίος τον Αντωνίου» (Vita Antonii) δεν είναι μόνο μια πλούσια πηγή για τη ζωή του Αγ. Αντωνίου, δεν είναι μόνο μια πλούσια πηγή για τις αρχές του μοναχισμού, αλλά είναι και η αρχαιότερη μοναστική βιογραφία που έχουμε. Κατά την παράδοση η συγγραφή της έχει αποδοθεί στον Αγ. Αθανάσιο. Αυτό είναι ένα αμφισβητούμενο θέμα. Εντούτοις, δεν υπάρχει ακόμα σοβαρός λόγος για να αποκλείσουμε το να έχει γράψει ο Αγ. Αθανάσιος ένα αρχικό σχετικό κείμενο, η ένα μέρος ενός αρχικού κειμένου, στο οποίο άλλοι αργότερα έχουν ίσως κάνει προσθήκες. Οπωσδήποτε, δεν έχει τόση σπουδαιότητα το ποιος έγραψε αυτό το βιβλίο, όσο το περιεχόμενό του. Ο Αγ. Γρηγόριος ο Ναζιανζηνός έγραψε ότι ο «Βίος του Αντωνίου» μας δίνει την εικόνα, τη μορφή, το χαρακτήρα της πρώτης μοναστικής ζωής. Ο «Βίος» αποκαλύπτει ένα δυναμισμό στην πνευματική ζωή

του μοναχισμού, μια μέθοδο που γεννά όλο και πιο βαθιά πνευματική ανάπτυξη η οποία τελικά καταλήγει στη μορφή μιας πνευματικής «πατρότητας».

Ο συγγραφέας γράφει ότι του ζήτησαν να «περιγράψει τον τρόπο ζωής του μακαρίου Αντωνίου». Αυτοί που του ζήτησαν αυτή την περιγραφή ήθελαν να μάθουν «αν αυτά που ειπώθηκαν γι' αυτόν είναι αληθινά». Υπήρχε μια επιθυμία «να μιμηθούν» τον τρόπο ζωής του αγ. Αντωνίου και ο συγγραφέας συμφωνεί ότι «η ζωή του Αντωνίου είναι ένα επαρκές υπόδειγμα πειθαρχίας (discipline)» -πραγματικά η ελληνική λέξη που χρησιμοποιείται στο «Βίο» για την «πειθαρχία» είναι η λέξη «άσκησις». Ο συγγραφέας τους συμβουλεύει να

πιστέψουν αυτά που άκουσαν και τους ενθαρρύνει επιπλέον να ανακαλύψουν περισσότερα για τη ζωή του «αλλά σκεφθείτε μάλλον ότι σας έχουν πει μόνο λίγα πράγματα, γιατί οπωσδήποτε αυτοί δύσκολα μπορούσαν να σας έχουν δώσει λεπτομέρειες για τόσο σπουδαία γεγονότα. Και επειδή Εγώ, με δική σας παράκληση, έχω κληθεί να θυμηθώ μερικά γεγονότα σχετικά με αυτόν, και θα στείλω όσα μπορώ να πω σ' ένα γράμμα, μην αμελήσετε να ρωτήσετε εκείνους που αποπλέουν από εδώ: γιατί πιθανόν, όταν όλοι θα έχουν αφηγηθεί ό,τι γνωρίζουν γι' αυτόν, η περιγραφή να μην είναι ανάλογη προς τα κατορθώματα του». Ο συγγραφέας γράφει ότι «είχε διακαή πόθο να μάθει οποιαδήποτε νεότερη πληροφορία» όταν έλαβε το αίτημα τους, και ήθελε να στείλει ορισμένους μοναχούς που είχαν γνωρίσει καλά τον Αντώνιο να ρωτήσουν για τη ζωή του. Αλλά η «εποχή για θαλασσινά ταξίδια έφθανε στο τέλος της» και ο συγγραφέας «βιαζόταν να γράψει ... ό,τι ο ίδιος γνωρίζει, αφού τον είχε δει πολλές φορές». Ο συγγραφέας βεβαιώνει ότι ήταν «ακόλουθος για πολύν καιρό» του Αντωνίου. Ο συγγραφέας είναι συνετός και συμβουλεύει ότι αυτοί θα έπρεπε να έχουν ως αντικειμενικό τους σκοπό την αλήθεια, «ώστε κανένας τους να μην δυσπιστήσει επειδή θα ακούει περισσότερα, ούτε πάλι να καταφρονήσει του ανδρός επειδή θα ακούει λιγότερα του δέοντος».

Η περιγραφή της πρώτης ζωής του Αντωνίου και ό,τι τον οδήγησε στη «δοκιμασία» του μεταφέρει μια ρεαλιστική εικόνα του ασκητισμού εκείνης της εποχής. «Ο Αντώνιος ... ήταν εκ καταγωγής Αιγύπτιος. Οι γονείς του ήταν από καλή οικογένεια και είχαν σημαντική περιουσία (στην Κόμα της Μέσης Αιγύπτου, κατά τον Ιστορικό Σωζόμενον). Αφού οι γονείς του ήταν Χριστιανοί, ο Αντώνιος ανατράφηκε στην ίδια πίστη». Ο συγγραφέας γράφει ότι ο Αντώνιος δεν αγαπούσε το σχολείο «δεν ανεχόταν να μάθει γράμματα». Ο λόγος που δίνεται είναι ασαφής «μη ενδιαφερόμενος να συναναστρέφεται με άλλα παιδιά». Το κείμενο υπονοεί ότι ο Αντώνιος ήταν, τρόπον τινά, από τον χαρακτήρα του, επιρρεπής στη μοναξιά και την απομόνωση. Ο Αντώνιος παρακολουθούσε τις εκκλησιαστικές ακολουθίες κανονικά «με τους γονείς του πήγαινε στον οίκο του Κυρίου, και ούτε σαν παιδί ήταν οκνηρός ούτε όταν μεγάλωσε τις καταφρονούσε». Ήταν «προσεκτικός» στις εκκλησιαστικές ακολουθίες και «φύλαγε ό,τι διαβαζόταν μέσα στην καρδιά του». Τονίζεται ότι ήταν υπάκουος γιος. Ο συγγραφέας έχει άμεσα απεικονίσει τον χαρακτήρα του: είχε τάση προς απομόνωση, ενδιαφερόταν σοβαρά για τη θρησκεία του και ήταν υπάκουος. Η στάση του Αντωνίου έναντι της οικονομικής ανέσεως της οικογενείας του είναι σπουδαία «αν και ως παιδί μεγάλωσε μέσα σε αρκετή οικονομική άνεση, δεν ταλαιπώρησε τους γονείς του ζητώντας τους ποικίλα και πολυτελή φαγητά, ούτε αυτά ήταν γι' αυτόν πηγή ευχαριστήσεως».

Ύστερα ήρθε ο θάνατος και των δυο γονιών. «Έμεινε μόνος με μια μικρή αδελφή: η ηλικία του ήταν περίπου δεκαοκτώ η είκοσι ετών, και έπεσε πάνω του η φροντίδα του σπιτιού και της αδελφής του. «Έξι μήνες ύστερα από το θάνατο των γονέων του ο Αντώνιος ήταν, ως συνήθως, στον οίκο του Κυρίου «συγκεντρωμένος στον εαυτό του και σκεπτόμενος». Σκεπτόταν «πως οι Απόστολοι άφησαν τα πάντα και ακολούθησαν το Σωτήρα (Ματθαίος 4:20), και πως οι πρώτοι Χριστιανοί πούλησαν τα υπάρχοντα τους και τα έφεραν και τα έθεσαν στα πόδια των Αποστόλων για να διανεμηθούν στους φτωχούς (Πράξεις 4:35)». «Αναλογιζόμενος αυτά τα πράγματα μπήκε στην Εκκλησία και συνέβη να διαβάζεται το ευαγγέλιο και άκουσε τον Κύριο να λέγει στον πλούσιο, αν θέλεις να γίνεις τέλειος, πήγαινε και πούλησε τα υπάρχοντα σου και μοίρασε τα στους φτωχούς, και ακολούθησε με, και θα έχεις θησαυρό στον ουρανό' (Ματθαίος 19:21). Ο Αντώνιος, σαν να τον είχε βάλει ο Θεός να θυμηθεί τους αγίους, και σαν να είχε διαβαστεί η περικοπή γι' αυτόν, βγήκε αμέσως από την Εκκλησία και έδωσε όλα τα κτήματα των προγόνων του στους χωρικούς -αυτά ήταν τριακόσια στρέμματα («άρουραι») «παραγωγικής και πολύ καλής γης». Ο συγγραφέας γράφει ότι το έκανε αυτό «ώστε αυτά να μην είναι πια βάρος σ' αυτόν και την αδελφή του». Μερικοί ερμηνεύουν αυτό με μια έννοια που υπάρχει στο γράμμα η στο πνεύμα του κειμένου ότι το έκανε αυτό για να αποφύγει τους φόρους. Ο Αντώνιος ύστερα μάζεψε τα υπόλοιπα «κινητά υπάρχοντα», τα πούλησε, και τα έδωσε στους φτωχούς, «κρατώντας

λίγα για την αδελφή του».

Και πάλι στην Εκκλησία, ο Αντώνιος ακούει την ευαγγελική προτροπή «Μη μεριμνάτε λοιπόν για την αυριανή ημέρα» (Ματθαίος 6:34). «Φαίνεται ότι αυτό ήταν εκείνο που τον παρακίνησε να δώσει, ό,τι είχε απομείνει στους φτωχούς και να ξεκινήσει για τη «δοκιμασία» του. Από το κείμενο γίνεται φανερό ότι υπήρχε ήδη ένας καθιερωμένος θεσμός για την άσκηση, ιδιαίτερα για τις παρθένες. «Αφού ανέθεσε την αδελφή του σε γνωστές και πιστές παρθένες, και βάζοντας την σ' ένα σπίτι για παρθένες «εις παρθενώνα» για να την μεγαλώσουν, ο ίδιος αφιερώθηκε εκείνο τον καιρό σε άσκηση έξω από το σπίτι του, αδιαφορώντας για τον εαυτό του και ασκώντας τον με υπομονή». Ο συγγραφέας ύστερα προσθέτει τη σημαντική δήλωση «επειδή δεν υπήρχαν τότε ακόμα τόσο πολλά μοναστήρια στην Αίγυπτο, και κανένας απολύτως μοναχός δεν ήταν γνωστός στην μακρινή έρημο». Το κείμενο καθίστα σαφές ότι υπήρχε ήδη μια ασκητική παράδοση για παρθένες και μια μη συστηματικά οργανωμένη μοναστική ζωή. «Όλοι όσοι ήθελαν να προσέξουν τον εαυτό τους ησκούντο μόνοι τους κοντά στο χωριό τους».

Ο Αντώνιος μιμήθηκε τη ζωή «ενός γέροντος» σ' ένα γειτονικό χωριό. Όποτε ο Αντώνιος άκουγε «για έναν καλό άνθρωπο οπουδήποτε, σαν σοφή μέλισσα, πήγαινε και τον αναζητούσε». Αν και η λέξη «όρκος» δεν χρησιμοποιείται (στο κείμενο) φανερά, είναι φανερό ότι ο Αντώνιος είχε ήδη πάρει αποφάσεις που εμπίπτουν μέσα στο πνεύμα του όρκου. Μια τέτοια απόφαση η ένας τέτοιος «όρκος» είναι ότι «επιβεβαίωσε την απόφαση του να μην γυρίσει στο πατρικό του σπίτι ούτε να θυμάται τους συγγενείς του, αλλά να διαθέσει όλη την επιθυμία και την ενέργεια του στην τελειοποίηση της ασκήσεώς του». Εκείνο που θα ευχαριστούσε το Λούθηρο και τον Καλβίνο, τουλάχιστον μερικώς, είναι ότι ο Αντώνιος «εργαζόταν με τα χέρια του, γιατί είχε ακούσει, αυτός που είναι οκνηρός, να μην τρώει» (Β' Θεσ. 3:10). Τα χρήματα που ο Αντώνιος έπαιρνε από την εργασία του τα χρησιμοποιούσε για να αγοράζει ψωμί, και τα υπόλοιπα «τα έδινε στους φτωχούς» (Ματθαίος 5:7). Την ώρα που ο Αντώνιος εργαζόταν, συνέχιζε την πνευματική ζωή της προσευχής: «Προσευχόταν συνεχώς, γιατί ήξερε ότι ο άνθρωπος έπρεπε αδιαλείπτως να προσεύχεται κατ' ιδίαν» (Α' Θεσ. 5:17).

Ύστερα στο κείμενο περιγράφεται το ιδεώδες της εν αγάπη πνευματικής αδελφότητας. Ο Αντώνιος «ηγαπάτο από όλους». Πρόσεχε τις ιδιαίτερες περιοχές «του ζήλου και της ασκήσεως» όπου άλλοι ήταν πιο προχωρημένοι από αυτόν. «Έβλεπε τη φιλανθρωπία του ενός· την ακατάπαυστη προσευχή του άλλου· μάθαινε την απαλλαγή κάποιου από την οργή και την αγαθότητα ενός άλλου. Πρόσεχε κάποιον καθώς αγρυπνούσε, και άλλον καθώς μελετούσε· τον έναν τον θαύμαζε για την υπομονή του, τον άλλον για τη νηστεία του και για το ότι κοιμόταν στο έδαφος· την πραότητα του ενός και τη μακροθυμία του άλλου τις παρατηρούσε με προσοχή, ενώ πρόσεχε την προς τον Χριστό ευσέβεια και την αμοιβαία αγάπη που εμψύχωνε όλους».

Το κείμενο του «Βίου του Αντωνίου» τονίζει επίσης ότι ο Αντώνιος θυμόταν τις Αγιογραφικές περικοπές που διαβάζονταν στην Εκκλησία «κανένα από όσα ήταν γραμμένα δεν άφηνε να πέσει στο έδαφος, αλλά τα θυμόταν όλα, κι ύστερα η μνήμη του, του χρησίμευε ως βιβλίο». Το κείμενο μιλά αλλού για το σεβασμό του προς το διάβασμα. Εκείνο που συχνά παραλείπεται από μερικούς σχολιαστές του Αντωνίου είναι η ζωή της προφορικής παραδόσεως. Ο σύγχρονος άνθρωπος είναι πολύ συχνά σκλάβος του γραπτού κειμένου, ξεχνά πολύ συχνά ότι οι κοινωνίες ήκμαζαν κάποτε στηριζόμενες μόνο στον προφορικό λόγο. Οι άνθρωποι της αρχαιότητας μπορούσαν να απομνημονεύσουν τεράστια τμήματα του παραδοσιακού τους πνευματικού πολιτισμού. Είναι απλώς το φαινόμενο του γραπτού λόγου που επέτρεψε στο σύγχρονο άνθρωπο να υποδουλωθεί, τρόπον τινά, σ' αυτόν, να διαβάσει μάλλον ένα κείμενο παρά να το ακούει και να το απομνημονεύει. Ένας συγγραφέας γράφει ότι «έναν αριθμός Αγιογραφικών χωρίων ήταν γνωστός (στον Αντώνιο), αλλά για μια συνεχόμενη και βαθειά γνώση της Αγίας Γραφής από αυτόν, η από αυτούς γενικά τους αναχωρητές, δεν έχουμε ίχνη». Μια τέτοια εκτίμηση

δεν είναι ακριβής και βασίζεται πάνω στη σύγχρονη προσέγγιση της αναλύσεως της Αγίας Γραφής ως γραπτού λόγου. Ο Αντώνιος — και γενικά οι πρώτοι μοναχοί γνώριζε την περισσότερη, αν όχι όλη την Καινή Διαθήκη «από στήθους». Επιπλέον, η γνώση τους, για την Αγία Γραφή επεκτεινόταν και στην Παλιά Διαθήκη, μεγάλα τμήματα της οποίας απομνημόνευαν. Το ότι αυτός δεν ήταν ικανός να «συνδέει λογικά» τα διάφορα τμήματα της Αγίας Γραφής, είναι μια κρίση που δεν ανταποκρίνεται στα γεγονότα και προϋποθέτει ότι ο άνθρωπος είναι ανίκανος να δομεί ή να συνδέει λογικά υλικό που απομνημονεύεται «εν τη καρδία».

Το επόμενο βήμα του Αντωνίου για την οδό της «δοκιμασίας» του ήταν να «αγωνιστεί να ενώσει τις ιδιότητες του καθενός». Το ιδεώδες της ασκητικής αναζητήσεως είναι να προοδεύει χωρίς ζηλοτυπία για τους άλλους και χωρίς να προκαλεί τη ζηλοτυπία των άλλων. Αυτό το ιδεώδες αποτυπώνεται καθαρά μέσα στο «Βίο του Αντωνίου». «Και αυτό το έκανε κατά τέτοιο τρόπο ώστε να μη θίξει τα αισθήματα κανενός, και τους έκανε να χαίρονται γι' αυτόν. Έτσι όλοι σ' εκείνο το χωριό και οι καλοί άνθρωποι με τους όποιους σχετιζόταν, όταν έβλεπαν ότι ήταν άνθρωπος αυτού του είδους, συνήθιζαν να τον ονομάζουν Αγαπημένο του Θεού ('θεοφιλή'). Και μερικοί τον υποδέχονταν σαν γιο, και άλλοι σαν αδελφό».

Ο «Βίος του Αντωνίου» αποκαλύπτει ότι η αντίθεση προς την ασκητική και μοναστική ζωή αρχίζει από τις εισηγήσεις του διαβόλου, ο οποίος αγωνίζεται πάντα να εμποδίσει αυτήν την οδό, αυτήν τη «δοκιμασία». Τα δαιμονικά μέσα με τα οποία επιχειρείται να εμποδιστεί αυτή η οδός μπορεί να είναι άλλοτε λεπτά και άλλοτε χονδροειδή, και πάντοτε υποβάλλουν στον υποψήφιο ασκητή την αμφιβολία για την ορθότητα της οδού, πάντοτε υποβάλλουν τη σκέψη ότι αυτή μπορεί να μην είναι λογική. Η προσπάθεια του διαβόλου είναι «να του ψιθυρίσει την ανάμνηση του πλούτου του, την φροντίδα για την αδελφή του, τις απαιτήσεις των συγγενών, την αγάπη του χρήματος, την αγάπη της δόξας, τις διάφορες ευχαριστήσεις του τραπέζιου και τις άλλες ανέσεις της ζωής». Και ύστερα έρχονται οι υπομνήσεις «της δυσκολίας της αρετής και των κόπων που αυτή απαιτεί, της αδυναμίας του σώματος, και του μάκρους της ζωής». Αυτό, διακηρύσσει ο «Βίος του Αντωνίου», δεν απέδωσε, ακριβώς εξαιτίας του «καθορισμένου σκοπού» του Αντωνίου.

Ύστερα ακολουθεί η περιγραφή του πνευματικού αγώνα του Αντωνίου κατά της προσπάθειας του διαβόλου να αποτρέψει τον Αντώνιο από την οδό της «δοκιμασίας» του φέρνοντας τον αντιμέτωπο με την αδυναμία της σάρκας, και με τον σεξουαλικό πειρασμό. «Γιατί αυτά είναι η πρώτη παγίδα για τους νέους αυτός επιτίθεται κατά του νέου, (του Αντωνίου), ενοχλώντας τον τη νύχτα και βασανίζοντας τον την ημέρα, έτσι ώστε ακόμα και οι θεατές είδαν τον αγώνα που γινόταν μεταξύ τους. Ο διάβολος του υπέβαλε αχρείες σκέψεις και ο Αντώνιος τις αντιμετώπιζε με προσευχές. Ο διάβολος του άναβε τη λαγνεία και ο Αντώνιος, κοκκινίζοντας από ντροπή, οχύρωνε το σώμα του με πίστη, προσευχές και νηστείες. Και μια νύχτα ο διάβολος ... μεταβλήθηκε ακόμα και σε γυναίκα και μιμήτο όλα τα φερσίματα της μόνο και μόνο για να παγιδεύσει τον Αντώνιο. Αλλά ο Αντώνιος, έχοντας γεμάτο το νου του με τον Χριστό και με την ευγένεια που εμπνέεται από το Χριστό, και σεβόμενος την πνευματικότητα της ψυχής του, έσβησε τον αναμμένο άνθρακα της απάτης του διαβόλου. Και πάλι ο εχθρός του υπέβαλε 'το λείον της ηδονής'. Αλλά ο Αντώνιος, γεμάτος θλίψη και οργή, έστρεψε τις σκέψεις του στο απειλούμενο πυρ και τον κατατρώγοντα σκώληκα ... και πέρασε μέσα από τον πειρασμό αβλαβής». Το σχόλιο μέσα στο «Βίο του Αντωνίου» γι' αυτόν τον αγώνα είναι οπωσδήποτε του Αθανασίου. «Γιατί ο Κύριος εργαζόταν μαζί με τον Αντώνιο, ο Κύριος που για μας έγινε σαρξ και έδωσε στο σώμα τη νίκη κατά του διαβόλου, ώστε όλοι όσοι αληθινά πολεμούν να μπορούν να λένε: όχι εγώ, αλλά η χάρη του Θεού που είναι μαζί μου (Α' Κορινθίους 15:10)». Εδώ ο «Βίος του Αντωνίου» όχι μόνο εκφράζει τη συνεργιστική οδό δηλώνοντας ότι «ο Κύριος συνεργούσε με τον Αντώνιο», αλλά το υποστηρίζει καθαρά αυτό από τον Απ. Παύλο, από ένα χωριό που μίλα για την προτεραιότητα της χάριτος του Θεού. Αυτό το χωριό δεν

πρέπει να λησμονείται όταν κανείς συναντά τον πνευματικό αγώνα στην Ανατολική και Βυζαντινή ασκητική και μοναστική πνευματικότητα. Η ουσία του οράματος, η ουσία του αγώνα, πάντα γνωρίζει για την πρωτοβουλία του Θεού και για την προτεραιότητα της χάριτος, ανεξάρτητα από το πόσο τα κείμενα μπορεί συχνά να τονίζουν την πλευρά της ανθρώπινης δραστηριότητας.

Ο «Βίος του Αντωνίου» ύστερα περιγράφει πως παρουσιάστηκε ο διάβολος στον Αντώνιο ως παιδί -παίρνοντας ένα ορατό σχήμα «σύμφωνα με το νου του» και μιλώντας σ' αυτόν «με ανθρώπινη φωνή». «Είμαι ο φίλος της πορνείας και έχω πάρει μαζί μου για τους νέους διεγερτικά που οδηγούν σ' αυτήν. Ονομάζομαι πνεύμα πορνείας». Οι λέξεις του κειμένου που σχολιάζουν τις προηγούμενες προτάσεις είναι σπουδαίες. Ο Αντώνιος έχει θριαμβεύσει κατά του διαβόλου στην πρώτη συμπλοκή που είχε μαζί του. Εν τούτοις το κείμενο εξηγεί: «Αυτή ήταν η πρώτη πάλη του Αντωνίου κατά του διαβόλου, ή μάλλον αυτή η νίκη ήταν του Σωτήρος εν τω Αντωνίω». Σ' αυτήν τη δήλωση βρίσκεται η ουσία της βασικής και θεμελιώδους θεολογικής κατανόησης της πνευματικής «δοκιμασίας» στην Ανατολική και Βυζαντινή ασκητική και μοναστική σκέψη. Το δεύτερο μέρος του σχολίου προστίθεται σχεδόν παρενθετικά. Πράγματι, σε πολλά κείμενα της ασκητικής και μοναστικής γραμματείας αυτό αργότερα θα παραλείπεται. Αλλά εάν παραλείπεται, παραλείπεται γιατί αυτό αποτελεί προφανή προϋπόθεση ολόκληρης της Χριστιανικής ζωής, ολόκληρης της πνευματικής «δοκιμασίας». Αυτός είναι ο αυθεντικός συνεργισμός της Ανατολικής και Βυζαντινής παραδόσεως και ο Αντώνιος «εργάζεται» και ο Θεός «εργάζεται», όμως είναι σαφές ότι όλα προέρχονται από τον Θεό, ότι ακόμα και στην πνευματική «δοκιμασία» του ανθρώπου το έργο, η ενέργεια, η δύναμη, και η νίκη προέρχονται από τον Κύριο μας, είναι στ' αλήθεια το έργο του Κυρίου μας. Ο συγγραφέας ύστερα παραθέτει το χωρίο Ρωμαίους 8:3-4.

Αλλά η «δοκιμασία» συνεχίζεται. Η πνευματική ζωή δεν σταματά ποτέ, όπως ολοφάνερα διευκρινίζεται από την Καινή Διαθήκη. «Αλλά ούτε ο Αντώνιος, αν και ο πονηρός δαίμονας είχε νικηθεί, σταμάτησε στο εξής την προσπάθεια του ... , ούτε ο εχθρός, αν και ηττήθηκε, σταμάτησε να στήνει παγίδες στον Αντώνιο. Και πάλι ο συγγραφέας επικαλείται τη γνώση της Καινής Διαθήκης από τον Αντώνιο. «Αλλά ο Αντώνιος, έχοντας μάθει από τις Γραφές (Εφεσίους 6:11) ότι οι μέθοδοι (αι μεθοδεΐαι) του διαβόλου είναι πολλές, συνέχιζε με ζήλο την άσκησή του, κατανοώντας ότι, αν και ο διάβολος δεν μπόρεσε να απατήσει την καρδιά του με την ηδονή του σώματος, θα προσπαθούσε να τον δελεάσει με άλλα μέσα». Ο Αντώνιος αποφάσισε να αυξήσει την καταστολή «του σώματος» για να το κρατήσει «σε υποταγή» (Α' Κορινθίους 9:27). «γι' αυτό σχεδίαζε να συνηθίσει τον εαυτό του σ' έναν αυστηρότερο τρόπο ζωής». Ο σκοπός αυτής της αυστηρότερης μορφής ασκήσεως είναι να εξασθενήσει το σώμα για να έλθει το αποτέλεσμα των λόγων του Αγ. Παύλου: «όταν ασθενώ, τότε είμαι ισχυρός» (Β' Κορινθίους 12:10). Ο Αντώνιος έλεγε ότι «ο τόνος της ψυχής τότε υγιάίνει όταν οι ηδονές του σώματος είναι ασθενείς».

Ο συγγραφέας λέγει ότι ο Αντώνιος είχε φθάσει «σ' αυτόν τον αληθινά θαυμάσιο σκοπό του» «ότι η πρόοδος στην αρετή, και η απάρνηση του κόσμου για χάρη της, δεν θα έπρεπε να μετρείται με το χρόνο, αλλά με τον πόθο και τη σταθερότητα του σκοπού», Ο Αντώνιος, σαν να ήταν στην «αρχή της ασκήσεως του», απέρριπτε σκέψεις του παρελθόντος και «αναλάμβανε μεγαλύτερους πόνους για την προκοπή του, επαναλαμβάνοντας συχνά τους λόγους του Παύλου: «ξεχνώντας τα περασμένα, και προχωρώντας προς τα εμπρός» (Φιλιπ. 3:14). Αν και η δεύτερη άποψη της σκέψεως του Απ. Παύλου στο στίχο 14 δεν περιέχεται στο «Βίο τον Αντωνίου», όμως προϋποτίθεται από το κείμενο: «Τρέχω προς το τέρμα, προς το βραβείο της επουράνιας κλήσεως του Θεού δια Ιησού Χριστού». Ο Απ. Παύλος ύστερα προσθέτει: «Όσοι λοιπόν είμαστε τέλειοι, ας σκεφτόμαστε κατ' αυτόν τον τρόπο» («όσοι ουν τέλειοι, τούτο φρονώμεν»). Είναι σαφές ότι τέτοια κείμενα του Απ. Παύλου εκφράζουν έναν πνευματικό δυναμισμό, μια ανάπτυξη στην πνευματικότητα. Είναι ακόμα φανερό ότι το τέρμα είναι η «άνω κλήσις» — και αυτή η «άνω κλήσις» ή η «κλήσις

άνωθεν» συνδέεται με την «τελείωση». Ο Αντώνιος, όπως φαίνεται, εφαρμόζει τη διδασκαλία της Καινής Διαθήκης. Ο συγγραφέας ύστερα παραθέτει το στίχο 18:15 από την Α' Βασιλειών «Ζη ο Κύριος, μπροστά στον οποίο σήμερα στέκομαι». Ο συγγραφέας υπογραμμίζει τη σπουδαιότητα του «σήμερα» για τη δυναμική πορεία της πνευματικής «δοκιμασίας». «Γιατί ο Αντώνιος παρατήρησε ότι, λέγοντας 'σήμερα' ο προφήτης [Ηλίας], δεν μετρούσε τον χρόνο που πέρασε, αλλά την κάθε μέρα την έπαιρνε ως αρχή, σαν να άρχιζε πάντα από την αρχή». Και πάλι η προτεραιότητα της θελήσεως του Θεού τοποθετείται στη σωστή της προοπτική: «αυτός πρόθυμα προσπαθούσε να κάνει τον εαυτό του να φαίνεται κατάλληλος προ του Θεού, όντας καθαρός στην καρδιά και πάντα έτοιμος να υποταγεί στη βουλή του Θεού και στον Θεό μόνο». Και ο Αντώνιος βρήκε στον Ηλία ένα πρότυπο του ερημίτη: «Και αυτός συνήθιζε να λέγει ότι στη ζωή του μεγάλου Ηλία ο ερημίτης έπρεπε να βλέπει τη δική του ζωή σαν σε καθρέπτη».

Το επόμενο βήμα στο δρόμο της «δοκιμασίας» του Αντωνίου είναι η είσοδος του στα «μνήματα». Ο «εχθρός φοβήθηκε ότι σε λίγο χρόνο ο Αντώνιος θα γέμιζε την έρημο με την άσκησή» του. Το κείμενο ισχυρίζεται ότι ένα πλήθος δαιμόνων επιτέθηκε κατά του σώματος του Αντωνίου μέσα στα μνήματα και «τόσο πολύ τον καταπλήγωσε ώστε αυτός έπεσε στο έδαφος άφωνος από τον υπερβολικό πόνο». Εκείνο που ακολουθεί στο κείμενο είναι και πάλι η «πρόνοια του Θεού» η οποία προστατεύει εκείνους «που ελπίζουν στον Θεό». Να, και πάλι οι δυο θελήσεις, οι δυο δραστηριότητες, του Θεού και του ανθρώπου, που συμμετέχουν στην πορεία. Αυτή τη φορά η γλώσσα είναι η ίδια με εκείνη που θα εύρισκε κανείς στις Γραφές. Αν και καθεαυτήν η γλώσσα θα μπορούσε να υπονοεί ότι η ελπίδα του ανθρώπου προκαλεί τη δραστηριότητα του Θεού, τα συμφραζόμενα όπως τα συμφραζόμενα γενικώς της Γραφής- παραπέμπουν κάποιον στην προϋπόθεση της πρωτοβουλίας του Θεού. Η γλώσσα αντανακλά απλώς τον ανθρώπινο ρεαλισμό.

Ο Αντώνιος μεταφέρεται πίσω στην Εκκλησία σε κατάσταση σχεδόν πτώματος. Αλλά ανέλαβε αρκετά, ώστε να μπορέσει, με βοήθεια, να γυρίσει στα μνήματα για να αντιμετωπίσει πάλι τον εχθρό. Ο Αντώνιος αναφωνεί ότι δεν θα ξαναφύγει από «τα χτυπήματα τους» και παραθέτει από την Προς Ρωμαίους επιστολή 8:35 «τίποτα δεν θα με χωρίσει από την αγάπη του Χριστού». Ο Αντώνιος ύστερα ψάλλει από τους Ψαλμούς (26:3) «Εάν παραταχθεί εναντίον μου ένα ολόκληρο στρατόπεδο, δεν θα φοβηθεί η καρδιά μου». Ο Αντώνιος προκαλεί τους δαίμονες, οι οποίοι παρουσιάστηκαν με τη μορφή θηρίων και ερπετών», αναφωνώντας: «Γιατί η πίστη στον Κύριο μας είναι για μας σφραγίδα και τείχος ασφαλείας». Το κείμενο παρατηρεί ότι ο «Κύριος ήταν κοντά του». Ο Αντώνιος προκαλεί τον Θεό: «Που ήσουνα; Γιατί δεν εμφανίστηκες στην αρχή να σταματήσεις τους πόνους μου;» Το κείμενο αναφέρει ότι «η φωνή» του Θεού του μίλησε: «Αντώνιε, ήμουν εδώ, αλλά περίμενα να δω το αγώνισμα σου. Αφού, λοιπόν, έχεις αντέξει... θα είμαι πάντα βοηθός σου, και θα κάνω γνωστό παντού το όνομά σου». Η απάντηση του Αντωνίου ήταν να σηκωθεί και να προσευχηθεί. «Έλαβε τόση δύναμη ώστε να αισθάνεται πως είχε περισσότερη τώρα δύναμη στο σώμα του από όση είχε προηγουμένως».

Το επόμενο βήμα του Αντωνίου στην οδό της «δοκιμασίας» του είναι να φύγει για την έρημο. Πρέπει να σημειωθεί ότι ο Αντώνιος απαντά σχεδόν πάντα στην επίθεση του εχθρού παραθέτοντας χωρία από την Αγία Γραφή. Στην πρώτη του συμπλοκή στην έρημο παραπέμπει στο χωρίο Πράξεις 8:20. Ο Αντώνιος «όλο και πιο σταθερός στο σκοπό του», εγκαταστάθηκε σ' ένα εγκαταλελειμμένο φρούριο, μέσα στο οποίο «αυτός κατέβηκε σαν σε άσυλο, και έμεινε μόνος μέσα, χωρίς ποτέ να βγαίνει έξω ή να βλέπει κάποιον που ερχόταν. Έτσι πέρασε πολύν καιρό ασκούμενος, και παίρνοντας άρτους, που τους έριχναν από πάνω προς τα κάτω δυο φορές το χρόνο». Όταν έρχονταν γνωστοί του, αντί να τον βρουν νεκρό, τον άκουγαν να ψάλλει από τους ψαλμούς. «Ας εγερθεί ο Θεός και ας διασκορπιστούν οι εχθροί του! Και ας φύγουν από μπροστά του αυτοί που τον μισούν! όπως χάνεται ο καπνός, ας χαθούν αυτοί! όπως το κερι λιώνει μπροστά στη φωτιά, έτσι και οι κακοί ας χαθούν από το πρόσωπο του Θεού!» (Ψαλμοί 67:2-3). Και από τον Ψαλμό

117:10: «όλα τα έθνη με εκύκλωσαν, και με το όνομα του Θεού αμύνθηκα εναντίον τους».

Το αποτέλεσμα της «δοκιμασίας» του Αντωνίου ήταν γόνιμο. Αυτός έγινε «ο άτεκνος πατέρας πολυάριθμων απογόνων». Όπως ένας συγγραφέας έχει σωστά παρατηρήσει: «μετά τη μετάβαση από τη συνήθη ζωή στην κοινοβιακή ζωή, ύστερα από το πέρασμα από αυτήν σε όλο και πληρέστερο αναχωρητισμό, έως ότου αυτός ο ίδιος ο αναχωρητισμός αναπτυχθεί πλήρως σε πνευματική πατρότητα. Δεν υπάρχει τίποτε το στατικό σ' αυτήν την ιδέα· αντίθετα το κάθε τι τείνει διαρκώς να υπερβεί ό,τι έχει ήδη επιτευχθεί... . [αυτός είναι] ο καθαρά ευαγγελικός χαρακτήρας της κλήσεως του Αντωνίου». Όπως αναφέρει ο «Βίος του Αντωνίου», ο Αντώνιος «συνέχισε την εν απομονώσει άσκησή του επί είκοσι σχεδόν χρόνια». Ήλθε ο καιρός που εκείνοι οι οποίοι ήθελαν να μιμηθούν την άσκησή του και οι γνωστοί του «άρχισαν να γκρεμίζουν και να βγάζουν την πόρτα με τη βία».

Η περιγραφή που ακολουθεί στο «Βίο του Αντωνίου» δείχνει ότι ο Αντώνιος είναι ένα πολύ καλά ισορροπημένο πνευματικό πρόσωπο. «Τότε για πρώτη φορά τον είδαν έξω από το φρούριο εκείνοι που ήλθαν να τον δουν. Και αυτοί, όταν τον είδαν, παραξενεύτηκαν για ό,τι είδαν, γιατί αυτός φορούσε το ίδιο ένδυμα όπως και πριν, και δεν ήταν ούτε παχύς, όπως ένας άνθρωπος που δεν ασκείται, ούτε ισχνός από τη νηστεία και τους αγώνες του με τους δαίμονες, αλλά ήταν όπως ακριβώς τον ήξεραν πριν από την απομόνωσή του. Και πάλι, η ψυχή του ήταν απαλλαγμένη από ελαττώματα, γιατί ούτε συστέλλετο σαν να ήταν θλιμμένη, ούτε αναπαύοταν με ευχαρίστηση, ούτε κατεχόταν από γέλιο ή κατήφεια, γιατί δεν ενοχλείτο όταν έβλεπε το πλήθος, ούτε υπερευφραινόταν όταν τον χαιρετούσαν τόσο πολλοί. Αλλά ήταν απόλυτα ήρεμος, γιατί οδηγείτο από τη λογική και βρισκόταν σε μια φυσιολογική κατάσταση. Για μέσου αυτού ο Κύριος θεράπευε τις σωματικές ασθένειες πολλών παρόντων, και καθάριζε άλλους από τα πονηρά πνεύματα. Και ο Θεός έδινε χάρη στον Αντώνιο όταν μιλούσε, ώστε να παρηγορεί πολλούς που ήταν λυπημένοι, και να συμφιλιώνει αμέσως αυτούς που διαφωνούσαν, προτρέποντας όλους να προτιμούν την αγάπη του Χριστού από ό,τιδήποτε μέσα στον κόσμο. Και ενώ τους παρότρυνε και τους συμβούλευε να θυμούνται τα μέλλοντα αγαθά, και την αγάπη και φιλανθρωπία του Θεού προς εμάς, «ο οποίος δεν λυπήθηκε τον δικό του Υιό, αλλά τον παρέδωσε σε θάνατο για χάρη όλων μας» (Ρωμαίους 8:32), έπειθε πολλούς να ακολουθήσουν την ερημική ζωή. Και έτσι συνέβη στο τέλος να εμφανιστούν κελιά ακόμα και στα βουνά, και η έρημος αποικίστηκε από μοναχούς, οι οποίοι απομακρύνθηκαν από τους συγγενείς τους, και κατέγραψαν τους εαυτούς τους στη βασιλεία των ουρανών».

«Όταν ο Αντώνιος μιλούσε κατ' αυτόν τον τρόπο, όλοι χαίρονταν. Σε μερικούς μεγάλωνε η αγάπη της αρετής, σε άλλους απομακρυνόταν η αδιαφορία, και σε άλλους σταματούσε η μεγάλη ιδέα που είχαν για τον εαυτό τους. Και όλοι επείθονταν να καταφρονούν τις επιθέσεις του Πονηρού, και θαύμαζαν για τη χάρη που δινόταν στον Αντώνιο από τον Κύριο για τη διάκριση των πνευμάτων. Έτσι τα κελιά τους ήταν στα βουνά, σαν ιερά σκηνώματα, γεμάτα από ιερούς ομίλους ανδρών οι οποίοι έψαλλαν Ψαλμούς, αγαπούσαν τη μελέτη, νήστευαν, προσεύχονταν, χαίρονταν με την ελπίδα των μελλόντων, ασκούσαν στην ελεημοσύνη, και είχαν αγάπη και αρμονία μεταξύ τους. Και πραγματικά, ήταν δυνατό, τρόπον τινά, να δει κανείς μια ιδιαίτερη χώρα, γεμάτη με ευσέβεια και δικαιοσύνη. Γιατί τότε δεν υπήρχε ούτε ο άδικων ούτε οι αδικούμενοι, ούτε οι επιπλήξεις του φοροσυλλέκτη. Αλλ' αντί αυτών υπήρχε ένα πλήθος ασκητών, και ο κοινός σκοπός όλων τους ήταν να επιτύχουν την αρετή».

Ο Αντώνιος μιλά πολύ για την εμπειρία του με τους δαίμονες. Εντούτοις, θέτει ακόμα και την εμπειρία του μέσα σε σωστή ισορροπία όταν μιλά γι' αυτήν στους άλλους. Τους προειδοποιεί να μην φοβούνται τους δαίμονες, για το πως να διακρίνουν αν ένα δράμα η μια εμφάνιση είναι εκ Θεού η είναι έργο των δαιμονικών δυνάμεων, και να μην υποκύπτουν στον πειρασμό να «εκβάλλουν δαιμόνια». «δεν είναι πρόπον να καυχάται κανείς όταν εκβάλλει δαιμόνια, ούτε να το παίρνει επάνω του όταν θεραπεύει ασθένειες. Ούτε είναι πρόπον εκείνος μόνο που εκβάλλει δαιμόνια να εκτιμάται πολύ, ενώ αυτός που δεν τα

εκβάλλει να μην εκτιμάται καθόλου. Αλλά ο άνθρωπος ας μαθαίνει την άσκησή του καθενός και ή να την μιμείται, ή να την αμιλλάται, ή να την διορθώνει. Γιατί η επιτέλεση «σημείων» δεν είναι δικό μας έργο, αλλά έργο του Σωτήρος. Και αυτός έτσι έλεγε στους μαθητές του: 'Μη χαίρεστε για το ότι σας υποτάσσονται τα πνεύματα, αλλά να χαίρεστε γιατί τα ονόματα σας είναι γραμμένα στους ουρανούς' [Λουκάς 10:20]. Γιατί το γεγονός ότι τα ονόματα μας είναι γραμμένα στον ουρανό είναι μια απόδειξη της ενάρτητης ζωής μας, αλλά το να εκβάλλεις δαιμόνια είναι μια χάρη του Σωτήρος που σου δίνεται. Γι' αυτό σ' αυτούς που καυχώνταν για τα 'σημεία' και όχι για την αρετή, και έλεγαν: 'Κύριε, στο όνομά σου δεν εκβάλαμε δαιμόνια, και στο όνομα σου δεν κάναμε πολλά θαύματα;' [Ματθαίος 7:22], Εκείνος απάντησε, αλήθεια, σας λέγω, δεν σας γνωρίζω', γιατί ο Κύριος δεν γνωρίζει τας οδούς των κακών. Αλλά θα πρέπει πάντα να προσευχόμαστε, όπως σας είπα προηγουμένως, ώστε να λάβουμε τη δωρεά της διακρίσεως των πνευμάτων ώστε να μπορούμε, όπως γράφεται στην Α' Ιωάν. 4:1, να μην πιστεύουμε σε κάθε πνεύμα».

Υπάρχουν εμφανίσεις αγγέλων, κατά τον Αντώνιο, και αυτός συμβουλεύει πως να διακρίνουμε αν ένα δράμα ή μια εμφάνιση είναι εκ Θεού ή είναι έργο δαιμονικών δυνάμεων. «Η οπτασία των αγίων δεν είναι τεταραγμένη». Ο Αντώνιος παραθέτει από το Κατά Ματθαίον ευαγγέλιο (12:19): «γιατί αυτοί δεν θα φιλονικούν, ούτε θα φωνάζουν ούτε θα ακούει κανένας τη φωνή τους». «Αλλά αυτή έρχεται τόσο ήσυχα και απαλά ώστε αμέσως χαρά, ευχαρίστηση και θάρρος έρχονται στην ψυχή. Γιατί ο Κύριος, που είναι η χαρά μας, είναι μαζί τους, και η δύναμη του Θεού Πατέρα. Και οι σκέψεις της ψυχής παραμένουν γαλήνιες και ατάραχες, ώστε αυτή, φωτιζόμενη τρόπον τινά από αυτήν με ακτίνες, να βλέπει αυτούς που εμφανίζονται. Γιατί την διακατέχει η αγάπη για ό,τι είναι θεϊκό και για τα μέλλοντα, και θα ήθελε πολύ να ενωθεί πλήρως με αυτά αν μπορούσε να πάει μαζί τους. Αλλά αν, επειδή είναι άνθρωποι, μερικοί φοβούνται την οπτασία των καλών, εκείνοι που εμφανίζονται (στην οπτασία) αφαιρούν αμέσως το φόβο όπως έκανε ο Γαβριήλ στην περίπτωση του Ζαχαρία (Λουκάς 1:13)· και όπως έκανε ο Άγγελος (Ματθαίος 28:5) που εμφανίστηκε στις γυναίκες στο ιερό μνημείο¹ και όπως έκανε αυτός που είπε στους ποιμένες στο ευαγγέλιο, «Μη φοβάσθε» (Λουκάς 1:41). Γιατί ο φόβος σ' αυτούς προξενήθηκε όχι από δειλία, αλλά από την αναγνώριση της παρουσίας ανωτέρων όντων. Τέτοια λοιπόν είναι η φύση των οπτασιών των αγίων».

Ο Αντώνιος έχει πολλά να πει για το φόβο, για το αβλαβές αποτέλεσμα του στον άνθρωπο, για την εκρίζωση του με τη σταθερή πίστη. «Και αυτό ας είναι μια ακόμα απόδειξη για σας: όσες φορές η ψυχή παραμένει φοβισμένη υπάρχει μια παρουσία των εχθρών. Γιατί οι δαίμονες δεν απομακρύνουν το φόβο της παρουσίας τους όπως έκανε ο μεγάλος αρχάγγελος Γαβριήλ για τη Μαρία και τον Ζαχαρία, και όπως έκανε αυτός που εμφανίστηκε στις γυναίκες στο μνημείο. Άλλα μάλλον, όποτε βλέπουν φοβισμένους ανθρώπους, αυξάνουν τα απατηλά τους τεχνάσματα ώστε οι άνθρωποι να φοβηθούν περισσότερο. Και τελικά ορμούν εναντίον τους και τους κοροϊδεύουν λέγοντας, 'πέσετε κάτω και προσκυνείστε μας...'. Αλλά ο Κύριος δεν το ανέχεται να μας απατά ο διάβολος, γιατί τον επιπλήττει όσες φορές σχεδιάζει τέτοια απατηλά τεχνάσματα εναντίον του, λέγοντας, 'Πήγαινε πίσω μου, Σατανά, γιατί είναι γραμμένο, πρέπει να προσκυνήσεις Κύριο, τον Θεόν σου, και αυτόν μόνον να λατρεύσεις' - Ματθαίος 4:10. Γι' αυτό, καταφρονείτε όλο και περισσότερο τον πανούργο (διάβολο), γιατί ό,τι ο Κύριος έχει πει, το είπε για μας, ώστε οι δαίμονες, ακούγοντας παρόμοια λόγια από μας, να τρέπονται σε φυγή δια του Κυρίου ο οποίος τους επιτίμησε μ' αυτά τα λόγια».

«Αλλά η επιδρομή και η 'τεταραγμένη φαντασία' των πονηρών πνευμάτων είναι φορτωμένες από σύγχυση, από θορύβους, από ήχους και κραυγές τέτοιες όπως η ταραχή που προξενούν οι αγροίκοι νεκροί ή οι ληστές. Από αυτά δημιουργείται φόβος στην καρδιά, ταραχή και σύγχυση σκέψεως, αθυμία, μίσος εναντίον εκείνων που ζουν μια ζωή ασκήσεως, αδιαφορία, θλίψη, ανάνηση των συγγενών και φόβος θανάτου, και τέλος επιθυμία κακών πραγμάτων, αμέλεια για την αρετή και ακατάστατα ήθη. Γι' αυτό, όποτε

έχετε δει κάτι και είστε φοβισμένοι, αν ο φόβος σας αφαιρείται αμέσως και στη θέση του έρχεται ανείπωτη χαρά, φαιδρότης, θάρρος, ανανεωμένη δύναμη, ηρεμία σκέψεως και όλα εκείνα που πριν ανέφερα, τόλμη και αγάπη προς το Θεό πάρετε θάρρος και προσευχηθείτε. Γιατί η χαρά και η σταθερή κατάσταση της ψυχής δείχνουν την αγιότητα εκείνου που είναι παρών.

Έτσι χάρηκε ο Αβραάμ, όταν είδε τον Κύριο, (Ιωάννης 8:56). Έτσι και ο Ιωάννης εσκίρτησε από χαρά στη φωνή της Μαρίας, της Θεοτόκου (Λουκάς 1:41). Αλλά αν με την εμφάνιση κάποιου υπάρχει σύγχυση, χτυπήματα απέξω, κοσμική επίδειξη, φόβοι θανάτου και άλλα που έχω ήδη μνημονεύσει, γνώριζε τότε ότι αυτό είναι μια επίθεση πονηρών πνευμάτων». Επανειλημμένα ο Αντώνιος τονίζει ότι «ο Κύριος είναι μαζί μας».

Ο «Βίος τον Αντωνίου» περιέχει πολλές διεισδυτικές, γνωστικές και αισθηματικά σταθερές συμβουλές. Αλλά πρέπει να δοθεί προσοχή σε μερικές άλλες πλευρές του «Βίου». Ο συγγραφέας γράφει ότι ο Αντώνιος «ήταν ανεκτικός στη διάθεση και ταπεινός στο πνεύμα» και ότι «τηρούσε τον κανόνα της Εκκλησίας με πολλή αυστηρότητα, και ήθελε όλοι οι κληρικοί να τιμούνται πάνω από αυτόν. Γιατί δεν ντρεπόταν να σκύβει το κεφάλι του σε Επισκόπους και ιερείς, και αν ερχόταν κάποτε σ' αυτόν ένας διάκονος για βοήθεια συζητούσε μαζί του για το τι ήταν ωφέλιμο, αλλά του έδινε το προβάδισμα στην προσευχή, γιατί δεν ντρεπόταν να μαθαίνει από αυτόν ... και επιπλέον η όψη του είχε μεγάλη και θαυμάσια χάρη. Αυτό το δώρο το είχε επίσης από τον Κύριο».

Ο «Βίος του Αντωνίου» περιγράφει τη στάση του Αντωνίου έναντι των Αρειανών. «Και κάποτε επίσης αυτός, όταν Οι Αρειανοί ισχυρίστηκαν ψευδώς ότι οι γνώμες του Αντωνίου ήταν ίδιες με τις δικές τους, δυσσαρεστήθηκε πολύ και έπνεε μένεα εναντίον τους. Ύστερα, όταν κλήθηκε από τους Επισκόπους και όλους τους αδελφούς, κατέβηκε από το όρος, και μπαίνοντας στην Αλεξάνδρεια, κατήγγειλε τους Αρειανούς, λέγοντας ότι η αίρεση τους ήταν η τελευταία από όλες και πρόδρομος του αντίχριστου. Και δίδαξε στους ανθρώπους ότι ο Υιός του Θεού δεν ήταν ένα δημιούργημα, ούτε είχε έρθει στην ύπαρξη από την ανυπαρξία, αλλά ότι αυτός ήταν ο Αιώνιος Λόγος και η Σοφία της Ουσίας του Πατρός. Και γι' αυτό είναι ασέβεια να λέμε, ήταν μια εποχή που αυτός δεν υπήρχε, γιατί ο Λόγος συνυπήρχε πάντοτε με τον Πατέρα. Γι' αυτό να μην έχετε επαφή με τους ασεβέστατους Αρειανούς. Γιατί δεν υπάρχει κοινωνία ανάμεσα στο φως και το σκοτάδι (Β' Κορινθίους 6:14)... Όταν αυτοί λένε ότι ο Υιός του Πατρός, ο Λόγος του Θεού, είναι ένα δημιούργημα, δεν διαφέρουν καθόλου από τους ειδωλολάτρες, αφού αυτοί λατρεύουν αυτό που δημιουργήθηκε μάλλον παρά το Δημιουργό Θεό, τον Κύριο των πάντων».

Ο «Βίος του Αντωνίου» δίνει ενδιαφέρουσες συναντήσεις του Αντωνίου με τους Έλληνες, με τους οποίους συζητούσε με την βοήθεια διερμηνέως. Μια συζήτηση ήταν για την πίστη και τους αποδεικτικούς λόγους. Ο Αντώνιος έρωτα μερικούς «σοφούς» Έλληνες που είχαν έρθει σ' αυτόν ζητώντας «ένα λόγο για την πίστη μας στο Χριστό»: «Επειδή εσείς προτιμάτε να στηρίζεστε στους αποδεικτικούς λόγους, και επειδή εσείς, έχοντας αυτήν την τέχνη, θέλετε και εμείς να μη λατρεύουμε τον Θεό παρά μόνο ύστερα από τέτοια απόδειξη, πέστε μας πρώτα πως ακριβώς γνωρίζονται τα πράγματα γενικά και Ιδιαίτερα η γνώση του Θεού. Με αποδεικτικό λόγο ή με την ενέργεια της πίστεως; Και ποιο είναι καλύτερο, η πίστη που έρχεται δια της ενεργείας του Θεού, ή η δια λόγων απόδειξη; ... Σ' αυτούς που έχουν την «δια πίστεως ενέργειαν», ο αποδεικτικός λόγος είναι άχρηστος, η ακόμα και περιττό . Γιατί ό,τι γνωρίζουμε με την πίστη αυτό προσπαθείτε να το αποδείξετε με τα λόγια, και συχνά δεν μπορείτε ούτε να εκφράσετε τι νοούμε. Έτσι η δια πίστεως ενέργεια είναι καλύτερη και ισχυρότερη από τους σοφιστικούς σας συλλογισμούς,. Εμείς λοιπόν οι Χριστιανοί έχουμε το μυστήριο όχι με τη σοφία των Ελληνικών λόγων, αλλά με τη δύναμη της πίστεως που μας δίνεται πλούσια από τον Θεό δια του Ιησού Χριστού... Εμείς πείθουμε με την πίστη η οποία ολοφάνερα προηγείται της δια επιχειρημάτων αποδείξεως». Ο Αντώνιος ύστερα τους ζήτη να εκβάλουν τους δαίμονες «ιδού, υπάρχουν εδώ μερικοί που ενοχλούνται από τους δαίμονες». Μόλις ο Αντώνιος καθάρισε τους ανθρώπους από

τους δαίμονες, οι φιλόσοφοι «εθαύμαζον». Και η απάντηση του Αντωνίου προς αυτούς είναι ουσιώδης: «Γιατί θαυμάζετε γι' αυτό; δεν είμαστε εμείς αυτοί που κάνουμε αυτά τα πράγματα, αλλά ο Χριστός που τα κάνει αυτά μέσω εκείνων που πιστεύουν σ' αυτόν ... είναι η πίστη δια της αγάπης που ενεργείται μέσα μας προς τον Χριστό». Εδώ για άλλη μια φορά δίνεται η αυθεντική προοπτική, μια προοπτική που είναι πάντα παρούσα, πάντα τόσο σύμφυτα προφανής και γνωστή ώστε να γίνεται απλά μια προϋπόθεση για την ασκητική και μοναστική ζωή.

Ο συγγραφέας θεωρεί το θάνατο του Αντωνίου σπουδαίο. «Αξίζει εγώ να διηγηθώ και σεις να ακούσετε ποιο ήταν το τέλος του. Γιατί αυτό το δικό τον τέλος αξίζει να το μιμηθούμε. Κατά τη συνήθεια του, αυτός επισκέφτηκε τους μοναχούς που βρίσκονταν στο «έξω όρος». Έχοντας μάθει από την πρόνοια ότι το τέλος του πλησιάζει, είπε στους αδελφούς, 'Αυτή είναι η τελευταία μου επίσκεψη σε σας. Και θα εκπλαγώ αν ξαναειδωθούμε σ' αυτήν τη ζωή'. Και όταν αυτοί το άκουσαν αυτό, έκλαιγαν, αγκάλιαζαν και φιλούσαν τον γέροντα. Αλλά αυτός, σαν να απέπλεε από ξένη πόλη για να γυρίσει στην πατρίδα του, μίλησε χαρούμενα, και τους παρότρυνε «να μην ολιγωρούν στους κόπους, να μην λιποψυχούν στην άσκησή τους, αλλά να ζουν σαν να πεθαίνουν κάθε μέρα». Και όπως τους είχε πριν πει, 'να φυλάγουν την ψυχήν από ρυπαρούς λογισμούς, να μιμούνται πρόθυμα τους αγίους, και να μην προσεγγίζουν τους Μελετιανούς σχισματικούς ... ούτε να έχουν καμιά σχέση με τους Αρειανούς... Να τηρούν, τις παραδόσεις των πατέρων, και κυρίως την αγία πίστη στον Κύριο μας Ιησού Χριστό, την οποία μάθατε από τις Γραφές, και την οποία Εγώ σας υπενθύμισα πολλές φορές'. Αλλά όταν οι αδελφοί τον παρακάλεσαν θερμά να μείνει μαζί τους και να πεθάνει εκεί, αυτός δεν το δέχτηκε για πολλούς μεν άλλους λόγους... Αφού αποχαιρέτησε τους μοναχούς στο έξω Όρος, ήρθε στο «μέσα όρος» όπου συνήθιζε να μένει. Και ύστερα από μερικούς μήνες ασθένησε. Και αφού κάλεσε αυτούς που ήταν εκεί..., τους είπε: Εγώ, όπως έχει γραφεί, πορεύομαι την οδόν των πατέρων, γιατί βλέπω να με καλεί ο Κύριος. Προσέχετε και μη χάσετε τη μακρόχρονη άσκησή σας, αλλά σαν να αρχίζετε τώρα, διατηρήσετε με ζήλο την προθυμία σας. Γιατί γνωρίζετε την επιβουλή των δαιμόνων, πόσο άγριοι αυτοί είναι, αλλά πόσο λίγη δύναμη έχουν. Γι' αυτό μην τους φοβάστε, αλλά μάλλον αναπνέετε πάντοτε τον Χριστό και πιστεύετε σ' αυτόν. Ζήσετε σαν να πεθαίνετε καθημερινά. Προσέχετε τον εαυτό σας και να θυμάστε τις παραινήσεις που ακούσατε από μένα... γι' αυτό να είστε πάντα όλο και προθυμότεροι να είστε οπαδοί πρώτα του Θεού και ύστερα όλων των αγίων, ώστε, μετά το θάνατο, να σας δεχτούν και αυτοί ως γνωστούς και φίλους 'εις τας αιωνίους σκηνάς' Θάψετε, λοιπόν, το σώμα μου και κρύψτε το κάτω από τη γη, και κάνετε αυτό που σας είπα, ώστε να μην γνωρίζει κανείς τον τόπο της ταφής μου παρά μόνον εσείς. Γιατί κατά την ανάσταση των νεκρών θα το ξαναπάρω άφθαρτο από τον Σωτήρα. Μοιράσετε τα ενδύματα μου. Στον Αθανάσιο τον Επίσκοπο δώσετε μια μηλωτή (δέρμα προβάτου) και το ιμάτιο πάνω στο οποίο κοιμάμαι, το οποίο ο ίδιος μου το έδωσε καινούριο, αλλά το οποίο πάλιωσε μαζί μου. Στον Σεραπίωνα τον Επίσκοπο δώσετε την άλλη μηλωτή, και σεις κρατείστε το τρίχινο ένδυμα. Λοιπόν, σας αποχαιρετώ, παιδιά μου, γιατί ο Αντώνιος φεύγει, και δεν θα είναι πια μαζί σας'. Η όψη φαινόταν χαρούμενη πέθανε και προστέθηκε στους πατέρες ... η φήμη του έφθασε παντού ... Γιατί ο Αντώνιος φημίστηκε όχι για τα συγγράμματα, ή για την κοσμική σοφία, ή για καμιά τέχνη, αλλά μόνο για την ευσέβεια του προς τον Θεό. Το ότι αυτό ήταν δώρο Θεού κανένας δεν θα το αρνηθεί... Διάβαζε λοιπόν αυτούς τους λόγους στους υπόλοιπους αδελφούς ώστε να μπορέσουν κι αυτοί να μάθουν ποια έπρεπε να είναι η ζωή των μοναχών και να μπορέσουν να πιστέψουν ότι ο Κύριος και Σωτήρας μας Ιησούς Χριστός δοξάζει αυτούς που τον δοξάζουν».

Αρνητικές εκτιμήσεις του «Βίου του Αντωνίου»

Ο Harnack φέρνει τον «Βίο του Αντωνίου» ως παράδειγμα κειμένου που στερείται κάθε αξίας. «Αν μου επιτρεπόταν να χρησιμοποιήσω σκληρή γλώσσα, δεν θα δίσταζα να πω ότι

κανένα βιβλίο δεν είχε ασκήσει πιο αποβλακωτική –verdummender- επίδραση στην Αίγυπτο, την Δυτική Ασία, και την Ευρώπη από το «Βίο τον Αντωνίου». Θα ήταν αδύνατο να πιστεύει κανείς πιο ειλικρινά στους δαίμονες από τους Χριστιανούς του δεύτερου αιώνα. Αλλά εκείνη η εποχή αγνοούσε ακόμα τα φανταστικά μ' αυτούς τεχνάσματα, που σχεδόν μετέτρεψαν τον Χριστιανικό κόσμο σε μια κοινωνία απατημένων απατεώνων (αυτή η έκφραση χρησιμοποιήθηκε πρώτα για τους Χριστιανούς από τον Πλωτίνιο εξηπάτων και αυτοί ηπατημένοι»). Όταν σκεφτόμαστε ότι ο «Βίος του Αντωνίου» γράφτηκε από έναν Αθανάσιο, τίποτε άλλο δεν μπορεί πια να μας εκπλήξει».

Ο Harnack επιβεβαιώνει τη μεγάλη επίδραση του «Βίου τον Αντωνίου», μια επίδραση που αυτός, φυσικά, θεωρεί ότι ήταν άκρως επιζήμια. Το σχόλιο του Nygren για την επίδραση του «Βίου του Αντωνίου» στηρίζεται στα γεγονότα, δεν είναι παράφορο όπως του Harnack. Εντούτοις καταφέρνει να το χρωματίσει αρνητικά. «Ο Αθανάσιος είναι ο μεγάλος συνήγορος της Παρθενίας -βρίσκει μια από τις καλύτερες αποδείξεις της θεότητας του Χριστού στο γεγονός ότι ο Χριστός πέτυχε όσο κανένας άλλος να κερδίσει τους ανθρώπους στην αρετή της Παρθενίας- και της μοναστικής ευσέβειας — ένα γεγονός ιδιαίτερα αποκαλυπτικό της δομής της σκέψεως του. Ως συγγραφέας του «Βίου τον Αντωνίου», ο Αθανάσιος βοήθησε περισσότερο ίσως από κάθε άλλον να διαμορφωθεί το ασκητικό ιδεώδες του Χριστιανισμού. Είναι σημαντικό ότι η ιστορία του ερημίτη Αντωνίου ήταν η αιτία της μεταστροφής του Αυγουστίνου». Ο Nygren βρίσκει στη διήγηση του Αυγουστίνου γι' αυτήν στο έργο του De Confessione 8, 6, 15 την «τάση του Έρωτος». Ο Nygren συγκρίνει τη ζωή του ερημίτη με την οικοδομή ενός πύργου, ενδεικτικού του Ερωτικού τρόπου σκέψεως, και παραθέτει από το έργο του Holl «Gesammelte Aufsätze zur Kirchengeschichte» (II, σελ. 396), την εξής μαρτυρία: «στον αγώνα του μοναχού να πλησιάσει τον Θεό δίνεται μια αφελής, εξωτερική εξήγηση όταν ο Στυλίτης ανεβαίνει σ' ένα στύλο για να μειώσει την απόσταση ανάμεσα στον εαυτό του και τον ουρανό».

Ο Nygren προχώρησε από την επίδραση του Βίου του Αντωνίου πάνω στον Αγ. Αυγουστίνου στο Στυλίτη για να δηλώσει ότι κατά την εκτίμηση του «Βίου του Αντωνίου» από τον Αγ. Αυγουστίνου υπήρχε μια Ερωτική τάση, μια τάση που φυσικά δεν ήταν αυθεντικά Χριστιανική. Ένας άλλος Προτεστάντης συγγραφέας γράφει ότι ο Αγ. Αντώνιος «είναι ο πιο περίφημος, ο πιο γνήσιος, ο πιο σεβάσμιος εκπρόσωπος αυτής της αφύσικης και εκκεντρικής αγιότητας ... Όλη η εποχή της Νικαίας τιμούσε τον Αντώνιο ως πρότυπο αγίου. Αυτό το γεγονός τονίζει πολύ χαρακτηριστικά την τεράστια διαφορά ανάμεσα στην αρχαία και τη σύγχρονη, την παλιά καθολική και την ευαγγελική Προτεστάντική αντίληψη της φύσεως της Χριστιανικής θρησκείας. Το ιδιάζον Χριστιανικό στοιχείο στη ζωή του Αντωνίου, ιδιαίτερα μετρούμενο με τα μέτρα του Παύλου, είναι πολύ μικρό».

Δυστυχώς το μέτρο με το οποίο κρίνουν αυτοί οι συγγραφείς τον Αγ. Αντώνιο και όλον τον αρχαίο Χριστιανισμό είναι ένα μέτρο εντελώς ξένο προς το μέτρο της αρχαίας Εκκλησίας, ένα μέτρο μιας τελείως διαφορετικής κατανόησης του Χριστιανισμού, που παρεισέφρουσε για πρώτη φορά μέσα στη ζωή του Χριστιανισμού με το Λούθηρο. Οι ορθολογιστές και οι υλιστές βρίσκουν επίσης το μοναχισμό αποκρουστικό. Τα σχόλια του Γίββωνος είναι πολύ γνωστά. «δεν υπάρχει ίσως καμιά φάση στην ηθική ιστορία της ανθρωπότητας που να έχει βαθύτερο και πιο οδυνηρό ενδιαφέρον από αυτήν την ασκητική επιδημία. Ένας βδελυρός, διεστραμμένος και κάτισχνος μανιακός, χωρίς γνώση, χωρίς πατριωτισμό, χωρίς φυσική στοργή, που ξοδεύει τη ζωή του μέσα σε μια μακροχρόνια ρουτίνα ενός αχρήστου και στυγερού αυτοβασανισμού, και που δειλιάζει μπροστά στα φρικαλέα φαντάσματα του παραληρούντος μυαλού του, είχε γίνει το ιδεώδες των εθνών που είχαν γνωρίσει τα κείμενα του Πλάτωνος και του Κικέρωνος και τις ζωές του Σωκράτη και του Κάτωνος».

Τα κείμενα του Αγ. Αντωνίου

Ο Αντώνιος είχε επίσης αλληλογραφία με μοναχούς, αυτοκράτορες, και ανθρώπους με

υψηλά αξιώματα. Κανένα από τα γράμματα που έστειλε σε πολιτικά πρόσωπα, που τα υπαγόρευε στην Κοπτική γλώσσα, δεν σώζονται. Υπάρχουν επτά επιστολές, που απευθύνονται σε Αιγυπτιακά μοναστήρια. Ο Αγ. Ιερώνυμος είναι ο πρώτος που μνημονεύει αυτές τις επιστολές στο έργο του *De viris illustribus* (88). Ο Αγ. Ιερώνυμος τις είχε διαβάσει σε Ελληνική μετάφραση. Η συλλογή έχει φθάσει ως εμάς σε μεταγενέστερες Λατινικές μεταφράσεις άλλων μεταφράσεων. Η πρώτη από τις επτά γνήσιες επιστολές επιζεί επίσης στα Συριακά. Στα Κοπτικά επιζεί η έβδομη, καθώς και το πρώτο μέρος της πέμπτης επιστολής και το τέλος της έκτης. Μια μετάφραση στη Γεωργιανή γλώσσα έχει ανακαλυφθεί πρόσφατα.

Αυτό που είναι γνωστό ως ο «Κανόνας του Αγ. Αντωνίου» δεν είναι γνήσιο. Ενώ σώζεται σε δυο Λατινικές μεταφράσεις, η ίδια η φύση του φανερώνει ότι συντέθηκε από αρκετά χέρια. Επίσης πολυάριθμα κηρύγματα έχουν αποδοθεί στον Αντώνιο. Είναι προφανές ότι έκανε κηρύγματα ή ομιλίες. Μια συλλογή είκοσι ομιλιών υπάρχει σε Λατινική μετάφραση, αλλά καμιά από αυτές δεν είναι γνήσια - *Sermones ad filios suos monachos*. Ένα άλλο κήρυγμα, που διασώζεται επίσης στα Λατινικά, είναι επίσης νόθο - *Sermo de vanitate mundi et resurrectione mortuorum* (Κήρυγμα Περί της Ματαιιότητος του κόσμου και της Αναστάσεως των Νεκρών)

http://www.oodegr.com/oode/istoria/ekklisia/antwnios_anaxwrit_1.htm

Ο Άγιος Παχώμιος και ο Κοινοβιακός Μοναχισμός

του Γεωργίου Φλωρόφσκυ

Αυτή η οδός του εν απομονώσει αγώνος ήταν δύσκολη και για πολλούς αποδείχθηκε επικίνδυνη. Πολύ νωρίς εμφανίστηκε ένας άλλος τύπος μοναστικού αποικισμού ή κοινότητα, το κοινόβιο (από την ελληνική λέξη κοινόβιος, που σημαίνει κοινή ζωή, παράγεται από το κοινός και βίος), του οποίου οργανωτής θεωρείται ότι είναι ο Άγ. Παχώμιος, αν και πολλοί δέχονται ότι ο Άγ. Παχώμιος ήταν μόνο ένας από πολλούς ηγουμένους μοναστηριών που είχαν κοινή ζωή. Πρώτος ο Άγ. Ιερώνυμος Ισχυρίστηκε κάτι τέτοιο στη μετάφραση που έκανε του κανόνα του Αγ. Παχωμίου. Το Κοινόβιο δεν ήταν απλώς μια από κοινού συμεριζόμενη ζωή αλλά κατά κυριολεξία μια κοινή ζωή, με πλήρη αμοιβαιότητα, και πλήρες άνοιγμα του ενός προς τον άλλον. Το πρώτο κοινόβιο ιδρύθηκε, όπως λέγεται, από τον Άγ. Παχώμιο (περίπου 290-346), ο οποίος είχε αρχίσει την πνευματική του «δοκιμασία» ως ερημίτης. Είχε πεισθεί ότι η εν απομονώσει ζωή ήταν πέρα από τη δύναμη των αρχαίων και άχρηστος γι' αυτούς.

Η πρώτη ζωή του Παχωμίου ήταν διαφορετική από εκείνη του Αγ. Αντωνίου. Ήταν σύγχρονος του Αγ. Αντωνίου, και επίσης Αιγύπτιος κόπτης. Αντίθετα από τον Άγ. Αντώνιο,

αυτός γεννήθηκε από ειδωλολάτρες γονείς στην Esneh της Άνω Θηβαΐδος της Αιγύπτου. Ο Παχώμιος υπηρέτησε στο στρατό έλαβε μέρος στην εκστρατεία του Κωνσταντίνου κατά του Λικινίου. Τα γεγονότα της ζωής του συγχέονται λόγω των έξι τουλάχιστον βιογραφιών που γράφτηκαν για τον Άγ. Παχώμιο. Αυτός και οι σύντροφοι του στο στρατό έτυχαν ευγενικής μεταχειρίσεως από τους Χριστιανούς στη Θήβα, ώστε ο Παχώμιος άρχισε να ενδιαφέρεται για το Χριστιανισμό. Φαίνεται ότι βαφτίστηκε λίγο αργότερα -μερικοί ισχυρίζονται ότι αυτό έγινε το 307· άλλοι, το 313, αφού απολύθηκε από το στρατό. Ο Παχώμιος άρχισε τη «δοκιμασία» του κάτω από τον ερημίτη Παλάμονα στη Schenesit. Αυτή ήταν η αρχή του στην αναχωρητική ζωή, μια ζωή γεμάτη δυσκολίες, όπως του είπε ο Παλαμών. «Πολλοί ήρθαν εδώ γιατί αηδίασαν τον κόσμο, και δεν άντεξαν. Να θυμάσαι, παιδί μου, η τροφή μου αποτελείται μόνο από ψωμί και αλάτι. Δεν πίνω κρασί, δεν τρώγω λάδι, τη μισή νύχτα ξαγρυπνώ ψάλλοντας Ψαλμούς και μελετώντας τις Γραφές, και μερικές φορές περνώ όλη τη νύχτα χωρίς ύπνο». Ο Παχώμιος έζησε επί έξι ή επτά χρόνια την αναχωρητική ζωή μαζί με τον Παλάμονα.

Πρέπει κανείς να αναπτυχθεί βαθμιαία για την δημιουργική ελευθερία της ερημητικής, αναχωρητικής ζωής. Η πρώτη μορφή του μοναχισμού η αναχωρητική ζωή περιλάμβανε πολλούς κινδύνους, όπως είπε ο Παλαμών. «Όσο απλουστευμένη κι αν γίνει η υλική ζωή, όταν τη ζει κανείς μόνος του, θα μπορούσε να γίνει τόσο δύσκολη ώστε η πνευματική προσπάθεια του μοναχού να διατρέχει τον κίνδυνο να γίνει πιο επιβαρυνμένη παρά απελευθερωμένη από αυτή την απλούστευση Ο μοναχισμός διέτρεχε τον κίνδυνο να χάσει τον εαυτό του ... Και να εκφυλιστεί από το ίδιο το γεγονός της αναπτύξεώς του». Στο τέλος των πρώτων επτά ετών του ο Παχώμιος, λέγεται, άκουσε μια φωνή που του υπενθύμισε τον «όρκο» του να υπηρετεί τους άλλους. Με τα ίδια του τα χέρια έκτισε κτίρια για να συγκεντρώσει συντρόφους. Η «κλήση» του περιγράφεται από τον Παλλάδιο στην «Λαυσαϊκή Ιστορία». Στη χώρα της Θηβαΐδος ... Υπήρχε ένας μακάριος άνθρωπος του οποίου το όνομα ήταν Παχώμιος, και αυτός ο άνθρωπος ζούσε μια όμορφη ζωή ασκητικής υπεροχής, και επιβραβεύτηκε με την αγάπη του Θεού και των ανθρώπων. Αυτός, λοιπόν, ο άνθρωπος, καθώς καθόταν στο κελί του, είδε να παρουσιάζεται μπροστά του ένας Άγγελος ο οποίος του είπε. «Αφού συμπλήρωσες τη μαθητεία σου, είναι περιττό να μένεις εδώ. Αλλά έλα, και πήγαινε και μάζεψε κοντά σου αυτούς που είναι περιπλανώμενοι, και μείνε μαζί τους».

Ο Παχώμιος επέβαλε έναν κανόνα ασκήσεως ώστε η νέα κοινότητα να μπορέσει να λειτουργήσει με κάποια τάξη, να μπορέσει να λειτουργήσει εύτακτα κάτω από την αδιαφιλονίκητη εξουσία ενός ηγουμένου. Αυτή ήταν η πρώτη προσπάθεια του Παχωμίου να επιβάλει τάξη στους μοναχούς. Ποιο ήταν το αποτέλεσμα αυτής της προσπάθειας, περιγράφεται ως εξής: «Όταν αυτός είδε τους αδελφούς να συγκεντρώνονται γύρω του, καθόρισε τον εξής κανόνα γι' αυτούς: κάθε μοναχός θα ήταν υπεύθυνος για τον εαυτό του και θα απασχολούσε τον εαυτό του με εργασία για λογαριασμό του. Αλλά θα έχουν ένα κοινό ταμείο για τις υλικές ανάγκες: π.χ. για τροφή, ή και για τα έξοδα που χρειάζονταν για τους επισκέπτες που έρχονταν να τους επισκεφθούν -γιατί κι αυτοί έτρωγαν μαζί. Οι μοναχοί έπρεπε να αναθέσουν σ' αυτόν τη διαχείριση αυτού που είχαν να διαθέσουν, και αυτό να το έκαναν ελεύθερα και εκούσια, εμπιστευόμενοι σ' αυτόν να φροντίζει για όλες τις ανάγκες τους. Εθεωρείτο ότι αυτός ήταν το έμπιστο όργανό τους σε θέματα εργασίας και ο κατά Θεόν πατέρας τους». Εν τούτοις, το αποτέλεσμα ήταν ολέθριο. Οι μοναχοί του Παχωμίου τον μεταχειρίζονταν όχι ως κεφαλή με αδιαμφισβήτητη εξουσία αλλά μάλλον ως υπηρέτη. «Βλέποντας την ταπείνωση και την ηπιότητά του, οι μοναχοί του φέρνονταν αλαζονικά και με παντελή έλλειψη αβροφροσύνης. Και όσες φορές έπρεπε να πάρει μια απόφαση για την τακτοποίηση ορισμένων υποθέσεων τους, αυτοί του αντιμιλούσαν κατά πρόσωπο και τον προσέβαλαν, λέγοντας ότι δεν θα τον υπάκουαν. Αλλά αυτός, χωρίς να τους φέρεται καθόλου με τον ίδιο τρόπο, τους ανεχόταν με υπομονή: 'θα δουν', έλεγε, 'την υπομονή μου και τη λύπη μου, και θα επιστρέψουν στον Θεό. Θα μετανοήσουν και θα

φοβηθούν τον Θεό». Κι όμως, αυτή η ευχή, αυτή η ελπίδα του Παχώμιου, αποδείχθηκε απατηλή. Γιατί περίπου πέντε χρόνια ο Παχώμιος υπέφερε τις προσβολές και τις ύβρεις τους. Τελικά, αφού προσευχήθηκε μια ολόκληρη νύχτα, ο Παχώμιος άλλαξε τη στάση του ριζικά. Από τώρα και στο εξής οι μοναχοί θα ήταν υποχρεωμένοι να δεχτούν έναν αυστηρό κανόνα ή αλλιώς να φύγουν.

Η πρώτη αρχή του καινούριου κανόνα ήταν πειθαρχία στην εξουσία του. «Λοιπόν, όταν καλείστε στη σύναξη, θα έρχεστε όλοι και δεν θα κάνετε ό,τι κάνατε στο παρελθόν... Το ίδιο και όταν καλείστε για φαγητό, θα έρχεστε μαζί, χωρίς να κάνετε ό,τι κάνατε στο παρελθόν. Και όταν έχετε να κάνετε κάποια εργασία που έχει σχέση με τις κοινές μας ανάγκες, θα έρχεστε όλοι μαζί, και δεν θα αδιαφορείτε γι' αυτήν όπως κάνατε μέχρι τώρα. Αν τώρα δεν θέλετε να υπακούσετε στις οδηγίες που σας έδωσα, πηγαίνετε όπου σας αρέσει, γιατί του Κυρίου είναι η γη και όλα όσα είναι σ' αυτήν (Ψαλμοί 23:1). Και αν θέλετε να πάτε κάπου άλλο, κάνετε όπως σας αρέσει, γιατί, όσο αφορά σε μένα, δεν θα σας δεχθώ πια άλλο, παρά μόνο αν συμμορφωθείτε με όλες τις οδηγίες που σας έδωσα». Η άμεση αντίδραση των μοναχών ήταν να μην πάρουν στα σοβαρά αυτή την καινούρια στάση του. Αρχισαν να χλευάζουν και να κοροϊδεύουν τον Παχώμιο, ο οποίος τελικά κατάλαβε ότι ήταν αδύνατο να προσεγγίσει αυτούς τους απείθαρχους μοναχούς, και τους πέταξε έξω από τη μονή.

Σύμφωνα με το μύθο, ένας Άγγελος του Θεού έδωσε έναν κανόνα στον Αγ. Παχώμιο και του εξήγησε: «Σου έδωσα αυτόν τον κανόνα γι' αυτούς των οποίων ο νους δεν έχει ακόμα ωριμάσει ώστε αυτοί να μπορέσουν να αποκτήσουν ελευθερία πνεύματος τηρώντας έναν γενικό κανόνα ζωής με φόβο ενώπιον του Κυρίου, έστω κι αν αυτοί είναι δύστροποι δούλοι». Το ιδεώδες παρέμεινε το ίδιο με εκείνο των αναχωρητών -ελευθερία του πνεύματος αλλά η οδός προς επίτευξη αυτού του ιδεώδους είχε αλλάξει. Ο Παλλάδιος, ένας Γαλάτης μοναχός, γράφει για την ανταλλαγή απόψεων πάνω στον κανόνα μεταξύ του αγγέλου και του Παχώμιου:

«Και ο Άγγελος του έδωσε ένα βιβλίο μέσα στο οποίο τα εξής γραφόταν:

- 1) Κάθε άνθρωπος να τρώει και να πίνει όποτε θέλει, και ανάλογα προς τη δύναμη αυτών που τρώνε και πίνουν να επιβάλλεις εργασία. Και να μην τους συγκρατείς ούτε από το φαγητό ούτε από τη νηστεία. Επιπλέον, σ' αυτούς που είναι δυνατοί να αναθέτεις δύσκολες δουλειές' και σ' αυτούς που είναι μικρότερης αντοχής και σ' αυτούς που νηστεύουν να αναθέτεις ελαφρές δουλειές
- 2) Και να κάνεις γι' αυτούς ένα κελί, και αυτοί να μένουν μαζί τρεις τρεις·
- 3) Και αυτοί θα τρώνε όλοι μαζί σ' ένα μέρος·
- 4) Και δεν θα κοιμούνται ξαπλώνοντας κάτω, αλλά θα κάνεις γι' αυτούς καθίσματα ώστε όταν κάθονται κάτω να μπορούν να στηρίζουν το κεφάλι τους·
- 5) Τη νύχτα να φορούν ενδύματα χωρίς μανίκια, και η μέση τους να είναι ζωσμένη, και να φορούν σκούφο· και θα μετέχουν στη Θεία Ευχαριστία το Σάββατο και την Πρώτη ημέρα της Εβδομάδος, φορώντας σκούφο χωρίς κανένα χνούδι επάνω του, και κάθε σκούφος να έχει στο μπροστινό μέρος του ένα σταυρό φτιαγμένο με πορφύρα·
- 6) Και θα τοποθετήσεις τους μοναχούς, σε είκοσι τέσσερες διαβαθμίσεις, και σε κάθε διαβάθμιση θα δώσεις ένα γράμμα της ελληνικής αλφαβήτου ... Σε κάθε διαβάθμιση ένα γράμμα».

«Και ο Άγγελος έδωσε την εντολή 'ένας μοναχός που ήταν ξένος και είχε διαφορετική ενδυμασία από τη δική τους να μην καθίσει μαζί τους στο τραπέζι· ο άνθρωπος που ζήτησε να γίνει δεκτός ως μοναχός σ' εκείνο το μοναστήρι ήταν υποχρεωμένος να δουλεύει εκεί για τρία χρόνια, μετά τα οποία μπορούσε να δεχθεί την κουρά. Όταν οι μοναχοί έτρωγαν μαζί έπρεπε να καλύπτουν τα πρόσωπα τους με τα καλύμματα της κεφαλής τους, ώστε να μην μπορεί ο ένας να δει τον άλλον να τρώγει, και δεν έπρεπε να κουβεντιάζουν

μεταξύ τους στο τραπέζι, και δεν έπρεπε να ατενίζουν ολόγυρα ή από τη μια πλευρά στην άλλη'. Και ο Άγγελος έδωσε την εντολή να επαναλαμβάνουν κάθε μέρα δώδεκα τμήματα από το Ψαλτήρι, και κάθε βράδι δώδεκα τμήματα από το Ψαλτήρι, και κάθε νύχτα δώδεκα τμήματα από το Ψαλτήρι, και όταν έρχονταν για να φανέ να επαναλαμβάνουν τον Μεγάλο Ψαλμό. Και ο μακάριος Παχώμιος είπε στον Άγγελο, 'Τα τμήματα του Ψαλτηρίου που μας όρισες να επαναλαμβάνουμε είναι πολύ λίγα'. Και ο Άγγελος του είπε, 'Τα τμήματα του Ψαλτηρίου που σας όρισα είναι πράγματι λίγα, ώστε ακόμα και οι αδύνατοι μοναχοί να μπορούν να τηρήσουν τους κανόνες, και να μην υποφέρουν από αυτό. Γιατί για τους τελείους δεν υπάρχει νόμος επειδή ο νους τους είναι όλες τις εποχές απασχολημένος με τον Θεό, αλλά αυτός ο νόμος, που όρισα γι' αυτούς που δεν έχουν τέλειο νου, ορίζεται γι' αυτούς, ώστε, και αν τηρούν μόνο αυτά που ορίζονται από τους κανόνες, να μπορούν να αποκτούν παρρησία'. Τώρα πάρα πολλές μοναχές εφαρμόζουν πιστά αυτόν το νόμο και τον κανόνα».

Όταν έδωσε τους απειθαρχους μοναχούς, ο Άγ. Παχώμιος δεν χρειάστηκε να περιμένει πολύ πριν έλθουν άλλοι, άλλοι που ήταν πρόθυμοι να υπακούσουν και να πειθαρχήσουν. «Από μια προνοιακή διάθεση του Θεού παρακινούμενοι, ήλθαν στον Παχώμιο τρεις άνθρωποι ... οι οποίοι του είπαν την επιθυμία τους να γίνουν μοναχοί της συντροφιάς του και να υπηρετήσουν το Χριστό. Τους ρώτησε αν ήσαν ικανοί να χωριστούν από τους γονείς τους και να ακολουθήσουν το Σωτήρα, και ύστερα τους εξήτασε. Αφού πήρε ικανοποιητικές απαντήσεις και βεβαιώθηκε ότι οι διαθέσεις τους ήταν καλές, τους εξεδήλωσε αισθήματα χαράς και αγάπης του Θεού. Όσο γι' αυτούς, από τη στιγμή που μπήκαν μέσα στην αγία συνάθροιση αφιερώθηκαν σε μεγάλες ασκήσεις και πολλά είδη ασκήσεως». Ο αριθμός αυτών που ενδιαφέρθηκαν να γίνουν μοναχοί μεγάλωνε. Ο Παχώμιος έχτισε μια Εκκλησία όταν ο αριθμός τους έφθασε τους εκατό. Αλλά αυτοί πήγαιναν στην τοπική Εκκλησία στο χωριό για την ευχαριστιακή Λειτουργία. Ο Παχώμιος πίστευε σε μια λαϊκή ιδέα του μοναχισμού, κάτι που πολύ συχνά εκφράζεται στα αποφθέγματα των Πατέρων.

Η αιτία γι' αυτό ήταν ο φόβος της ζηλοτυπίας και της ματαιοδοξίας για μοναχούς που έγιναν ιερείς. Ακόμα και όταν επικράτησε να τελούν την ευχαριστιακή Λειτουργία στο μοναστήρι, αυτή γινόταν από τους κληρικούς του χωριού. Αν έρχονταν στον Παχώμιο ιερείς για να γίνουν μοναχοί, αυτός τους δεχόταν μόνο όταν δέχονταν την ίδια ακριβώς ζωή όπως και οι άλλοι μοναχοί.

Μια κοινότητα μαθητών συγκεντρώθηκε σιγά - σιγά γύρω από τον Άγ. Παχώμιο στην Ταβεννησία και ύστερα στη Ρεβου της Θηβαΐδος. Τους οργάνωσε πάνω σε αρχές αυστηρής πειθαρχίας ο μοναστικός του κανόνας, ο πρώτος μοναστικός κανόνας που γνωρίζουμε, αποτελείτο από 194 άρθρα. Κανένας δεν μπορούσε να γίνει δεκτός αν δεν ήξερε να διαβάζει - γι' αυτό ένας «δόκιμος» ήταν υποχρεωμένος να μάθει να διαβάζει και να γράφει πριν να γίνει δεκτός. Ο βασικός κανόνας της κοινότητας είναι ακριβώς αυτή η αυστηρή, πιστή προσήλωση στους καθιερωμένους κανόνες, που αναφέρονται ακόμα και στις πιο μικρές λεπτομέρειες της καθημερινής ζωής. Με άλλα λόγια, υπάρχει μια πλήρης εγκατάλειψη της βουλήσεως ή της ελευθερίας. Αντί μιας δημιουργικής αυτοσχεδίασης της ερημητικής ζωής, εδώ πραγματοποιείται ένα ιδεώδες μιας ρυθμισμένης ζωής που προστατεύεται από την αυστηρή καθοδήγηση ενός εξάιρετου ηγουμένου. Όλοι οι αδελφοί συγκεντρώνονταν μαζί για να προσευχηθούν. Στον καθένα δινόταν να κάνει χειρονακτική εργασία αυτή ήταν αυστηρώς καθορισμένα έργα, σχετικά με τη γεωργία, την κατασκευή λέμβων, την κατασκευή καλαθιών, την ύφανση. Σε κανέναν δεν επιτρεπόταν να αλλάξει μόνος του αυτά τα έργα ή να τα αυξήσει. Αυτή η ζωή ήταν μια αληθινά κοινή ζωή και ένας αληθινά κοινός αγώνας, που είχε αυστηρή κοινωνικότητα και αμοιβαία προσοχή και αμοιβαία ενδιαφέροντα, και όπου τίποτα δεν αφηνόταν σφραγισμένο (κρυφό). Το ότι η άσκηση ήταν αυστηρή επιβεβαιώνεται από τον Άγ. Ιωάννη τον Κασσιανό στο βιβλίο του «θεσμοί του Κοινοβίου». Ο κύριος σκοπός του έργου του Ιωάννη του Κασσιανού ήταν να εξηγήσει το μοναχισμό και τις αρχές του στη Λατινική Δύση. Αυτός γράφει (4,1) ότι το

μοναστήρι στην Ταβεννησία «είναι αυστηρότερο στην ακαμψία του συστήματος του από όλα τα άλλα», ότι «η πειθαρχία με την οποία όλοι οι μοναχοί υποτάσσονταν όλες τις ώρες στον ένα Πρεσβύτερο είναι ό,τι κανένας μας δεν θα έδειχνε στον άλλο έστω και για λίγη ώρα, ή δεν θα απαιτούσε από αυτόν». Αλλού (4,30) γράφει ότι «το κοινόβιο της Ταβεννησίας είναι το πιο αυστηρό από όλα».

Όταν μεγάλωσε το μοναστήρι στην Ταβεννησία, ο Άγ. Παχώμιος δημιούργησε γρήγορα ένα δεύτερο του ίδιου είδους στο Ρεβου, ένα εγκαταλελειμμένο χωριό κοντά στην Ταβεννησία. Η αδελφή του Μαρία, του ζήτησε να ιδρύσει και να οργανώσει ένα μοναστήρι για μοναχές εκεί κοντά. Ο Άγ. Παχώμιος δεν δέχτηκε ποτέ την αδελφή του να παρουσιαστεί μπροστά του. Συμφώνησε, φυσικά, στο αίτημά της. «Και υπήρχαν εκεί πολλές γυναίκες που ήταν μοναχές, και οι οποίες τηρούσαν πιστά αυτόν τον κανόνα ζωής, και αυτές ήλθαν από την άλλη πλευρά του ποταμού και πέρα από αυτόν, και υπήρχαν επίσης γυναίκες παντρεμένες που ήλθαν από την άλλη πλευρά του ποταμού από λίγη απόσταση. Και όταν κάποια πέθαινε, οι άλλες γυναίκες την έφερναν και την έθεταν κάτω πάνω στην κοίτη του ποταμού και έφευγαν. Τότε ορισμένοι αδελφοί διέσχισαν τον ποταμό με μια βάρκα και την έφερναν από την άλλη όχθη ψάλλοντας Ψαλμούς και με αναμμένες λαμπάδες και με μεγάλη επισημότητα και τιμή, και την απέθεταν στο κοιμητήριο τους. Χωρίς πρεσβύτερο ή διάκονο δεν μπορούσε κανένας να πάει σε εκείνο το γυναικείο μοναστήρι, και τότε μόνο από Κυριακή σε Κυριακή».

Ύστερα ακολούθησαν άλλα καινούρια μοναστήρια. Όταν πέθανε το 346, ο Άγ. Παχώμιος είχε ιδρύσει εννέα ανδρικά μοναστήρια και δύο γυναικεία. Οι αριθμοί που δίνει ο Παλλάδιος μπορεί να μην είναι εξογκωμένοι, γιατί τα μοναστήρια του Παχωμίου αριθμούσαν τους μοναχούς τους σε δεκάδες χιλιάδων. «Και ζούσαν σε εκείνο το όρος περίπου εφτά χιλιάδες αδελφοί, και στο μοναστήρι όπου ζούσε ο ίδιος ο μακάριος Παχώμιος ζούσαν χίλιοι τριακόσιοι αδελφοί και κοντά σ' αυτά υπήρχαν επίσης άλλα μοναστήρια, που καθένα τους είχε περίπου τριακόσιους, η διακόσιους, η εκατό μοναχούς, που ζούσαν μαζί. Και όλοι εργάζονταν με τα χέρια τους και ζούσαν από αυτό. Και ό,τι είχαν που ήταν περιττό γι' αυτούς το έδιναν στα γυναικεία μοναστήρια που ήταν εκεί. Κάθε μέρα αυτοί των οποίων ήταν η εβδομάδα υπηρεσίας σηκώνονταν και πήγαιναν στην εργασία τους· και άλλοι μαγείρευαν, και άλλοι έστρωναν τα τραπέζια και έβαζαν επάνω τους ψωμί, και τυρί, και δοχεία με ξύδι και νερό. Και υπήρχαν μερικοί μοναχοί που πήγαιναν να φάνε την τρίτη ώρα της ημέρας, και άλλοι την έκτη ώρα, και άλλοι την ενάτη, και άλλοι το βράδυ, και άλλοι που έτρωγαν μόνο μια φορά την ημέρα, και υπήρχαν άλλοι που έτρωγαν μόνο μια φορά την εβδομάδα... Μερικοί εργάζονταν στο περιβόλι, μερικοί στους κήπους, μερικοί στο σιδηρουργείο, μερικοί στο αρτοποιείο, μερικοί στο ξυλουργείο, μερικοί στο γναφείο (πλυντήριο υφασμάτων), και μερικοί έπλεκαν καλάθια και ψάθες με φύλλα φοινίκων, και ένας ήταν κατασκευαστής διχτύων, και ένας ήταν κατασκευαστής σανδάλων, και ένας ήταν γραφέας. Τώρα όλοι αυτοί οι άνθρωποι καθώς έκαναν το έργο τους επαναλάμβαναν τους Ψαλμούς και τις Γραφές σύμφωνα με τους κανόνες». Με την αύξηση των αριθμών, οπωσδήποτε, αυξήθηκε και η πειθαρχία.

Υπάρχουν έξι τουλάχιστον βιογραφίες του Άγ. Παχωμίου που διασώθηκαν -επέζησαν στην Βοχαϊρική Κοπτική, στη Σαχιδική, στην Αραβική, στην Συριακή, στην Ελληνική και στην Λατινική γλώσσα. Ο Άγ. Ιερώνυμος μετέφρασε τον Κανόνα του Παχωμίου στα Λατινικά το 404 δική του είναι η μόνη Λατινική μετάφραση που διασώθηκε. Η επίδραση του Παχωμιανού μοναχισμού αυξήθηκε στη Λατινική Δύση ως αποτέλεσμα της μεταφράσεως του Κανόνος. Το έργο *Regula Orientalis* -που είναι γνωστό και ως *Regula Vigilii* που γράφτηκε στη Γαλατία περί το 420 έχει δανειστεί πάρα πολλά από τον Κανόνα του Παχωμίου. Το έργο *Regula Tarnatensis*, που συντάχθηκε τον έκτο η έβδομο αιώνα, στηρίζεται επίσης πάρα πολύ στον Κανόνα του Παχωμίου. Ο Κανόνας του Άγ. Βενεδίκτου (περί το 540) και ο Κανόνας του Καισαρίου Αρελάτης (περί το 512-550) δεν στηρίζονται τόσο πάνω στον Κανόνα τον Παχωμίου, αν και είναι ολοφάνερη μια επίδραση. Ο Άγ.

Βενέδικτος ο εν Ανιάνε (πέθανε το 821) περιλαμβάνει τη Λατινική μετάφραση του Κανόνα του Αγ. Παχώμιου στη συλλογή που έκανε των κανόνων Codex Regularum monasticarum και αναφέρεται σ' αυτόν πολύ συχνά στο έργο του Concordia regularum.

Με την πάροδο του χρόνου, η θετική, ανώτερη αξία μιας κοινής ζωής, μιας κοινής συμμετοχής στη ζωή και τον αγώνα, καταδείχθηκε και αναγνωρίστηκε. Έχει διατυπωθεί η γνώμη ότι ο Άγ. Παχώμιος ήταν ο πρώτος που είπε ότι η κοινοβιακή μοναστική ζωή ήταν ανώτερη από τον αναχωρητικό βίο, γιατί ακριβώς «η κοινή ζωή» επέτρεπε με την ίδια τη δομή της μια υπηρεσία στους ανθρώπους. Ο Κανόνας του αγίου Παχώμιου δεν περιέχει τίποτε πάνω σ' αυτό το θέμα. Αυτό, όμως, δεν αποκλείει ότι ο Άγ. Παχώμιος δίδαξε μια τέτοια ιδέα.

http://www.oodegr.com/oode/istoria/ekklisia/paxwmios_koinoviakos_monaxismos_1.htm